

Nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollosta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen

Hanna Karhula

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapsi- ja nuorisotyö
Sosionomi(AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaaliala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyön tekijä:	Hanna Karhula
Opinnäytetyön nimi:	Nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollosta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen
Sivuja (joista liitesivuja):	50 (3)
Päiväys:	19.11.2013
Opinnäytetyön ohjaajat:	Sari Halttunen & Susanna Helavirta
<p>Opinnäytetyön kuvaus: Opinnäytetyöni aiheena on nuorten aikuisten kokemukset sijaishuollosta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen. Opinnäytetyöni tarkoituksena on tuoda esiin nuorten aikuisten omia näkemyksiä ja kokemuksia sijaishuollosta sekä heidän sen jälkeisestä elämästään. Opinnäytetyö on hankkeistettu yksityisen lastensuojeluyksikön kanssa, joka hyödyntää ja kehittää toimintaansa opinnäytetyöstä saatavien tuloksien avulla.</p> <p>Teoreettinen viitekehys: Opinnäytetyön teoriaosuudessa kerron yleisesti lastensuojelusta sekä itsenäistymisen tukemisesta sijaishuollossa. Lisäksi esittelen aiempia vastaavanlaisia tutkimuksia, jotka käsittelevät nuorten kokemuksia sijaishuollosta ja omasta selviytymisestä sijoituksen jälkeen.</p> <p>Aineisto ja toteutustapa: Opinnäytetyössäni tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineistonhankintametodina käytin teemahaastattelua. Haastattelin neljää lastensuojelun sijaishuollossa ollutta nuorta aikuista. Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä.</p> <p>Keskeiset tulokset: Nuorilla on pääosin hyviä kokemuksia sijaishuollosta. Sääntöjen ja rajoitusten tarpeellisuus ja hyväksyminen jakoivat haastateltavien mielipiteitä. Sosiaalisten suhteiden tukeminen sijaishuollossa koettiin hyväksi ja riittäväksi. Kaverien merkitys nuorten elämässä oli suuri. Nuorilla aikuisilla on sekä hyviä, että huonoja kokemuksia yksikön työntekijöistä ja sosiaalityöntekijöistä. Itsenäistymisvaiheessa nuoret kaipaavat taloudellisen tuen ja kodinhoidollisten asioiden opettamisen rinnalle psykososiaalista ja henkistä tukea sekä seurusteluun ja seksuaalisuuteen liittyvää opastusta. Osa haastateltavista koki, että olisi tarvinnut tukea talouden suunnitteluun ja erilaisten sopimusten solmimiseen. Nuorten aikuisten mielestä jälkihuolto on tarpeellinen tukimuoto, mutta sitä tulisi kehittää. Sijoitus on vaikuttanut nuorten aikuisten elämään myönteisesti.</p> <p>Johtopäätökset: Yleisiä kehittämistarpeita, mitä haastattelujen pohjalta voi nostaa esille, ovat itsenäistymisen tukeminen, jälkihuollon kehittäminen ja sosiaalityöntekijä-suhteen parantaminen. Haastateltavat ovat ymmärtäneet sijoituksen todellisen merkityksen ja tarpeellisuuden sijoituksen jälkeen. Opinnäytetyöhön osallistuneet nuoret aikuiset pärjäävät hyvin sijoituksen jälkeen.</p>	
Asiasanat: lastensuojelu, sijaishuolto, kokemukset, itsenäinen elämä	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Social Service

Degree programme:	Degree Programme in Social Services, Bachelor of social service
Author:	Hanna Karhula
Thesis title:	The experiences of young adults concerning foster care and the independent life after it
Pages (of which appendixes):	50 (3)
Date:	19.11.2013
Thesis instructors:	Sari Halttunen & Susanna Helavirta
<p>The description of the thesis: The subject of my thesis was the experiences of young adults concerning foster care and the independent life after it. The purpose of my thesis was to bring forth the personal experiences and views of these young adults concerning foster care and their lives after it. My thesis was commissioned by a private child welfare unit which utilizes and develops its procedures with the assistance of the results gathered from the thesis.</p> <p>Theoretical framework: In the theory section of the thesis I give a general view on foster care and on the supporting of becoming independent in foster care. In addition, I introduce previous studies similar to this which also discuss the experiences of young adults concerning foster care and their coping after it.</p> <p>The data and the method of execution: I used a qualitative approach in my thesis. For the gathering of the data I applied a themed interview. I interviewed four young adults who had been in foster care. I used the content analysis method in analysing the material.</p> <p>The central findings: The young adults had predominantly positive experiences on foster care. The necessity and acceptance of rules and boundaries divided the opinions of the interviewees. The supporting of social relationships in foster care was experienced good and sufficient. The importance of friends in their lives was significant. The young adults had both good and bad experiences of the workers in the unit and the social workers. During the phase of becoming independent the young adults need, besides financial support and teaching the normal things related to running a household, also psychosocial and mental support and guidance concerning relationships and sexuality. Some of the interviewees experienced that they would have needed support in planning their finances and in making different kinds of contracts. The opinion of the young adults was that after care is a necessary support form but it should be developed. The foster care experience has had a positive impact on the lives of these young adults.</p> <p>Conclusions: The overall areas in need of improvement which can be identified based on the interviews were the supporting of becoming independent, the development of the after care and the improvement of the relationship with social workers. The interviewees have understood the true meaning and necessity of the foster care afterwards. The young adults who took part in my thesis are coping well after the foster care.</p>	
Key words: child welfare, foster care, experiences, independent life	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	5
2 NUORI LASTENSUOJELUSSA	6
2.1 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen	6
2.2 Avohuollon tukitoimet	7
2.3 Huostaanotto	8
2.4 Kiireellinen sijoitus ja sijaishuolto	9
2.5 Jälkihuolto	10
3 ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN SIAISHUOLLOSSA	12
4 TUTKIMUKSIA AIHEESTA	14
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	21
5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	21
5.2 Opinnäytetyöprosessi	22
5.3 Tutkimusjoukko, tutkimusmenetelmä ja aineistonanalyysi	23
6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS	26
7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	28
7.1 Kokemuksia sijaishuollon alusta, arjesta ja sosiaalisista suhteista	28
7.2 Kokemuksia ja arviointia itsenäisestä elämästä ja omasta selviytymisestä	34
8 YHTEENVETO	40
9 POHDINTA	43
LÄHTEET	46
LIITTEET	48

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on kerätä nuorten aikuisten kokemuksia sijaishuollosta ja siitä, miten he kokevat sijoituksen vaikuttaneen heidän elämäänsä sijoituksen jälkeen. Olen kiinnostunut myös siitä, millaista nuorten elämä on tänä päivänä ja miten nuoret itse kokevat pärjäävänsä elämässään. Painotan työssäni nuorten omien kokemusten esille tuomista, sillä on tärkeää, että heidän oma äänensä pääsee kuuluviin ja tulee huomatuksi. Liian usein aikuiset tuovat omia näkemyksiään nuorten kokemuksista ja tilanteista esille. Kiinnostuin tästä aiheesta työskennellessäni sijaishuoltoyksikössä. Halusin tehdä opinnäytetyöni lastensuojelun kentälle, sillä toivoisin työllistyväni sinne valmistumisen jälkeen.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä esimerkiksi jälkiseurantaa on tehostettu vasta viime vuosien aikana. Suomessa on vasta 2000-luvulla julkaistu useampia tutkimuksia, jotka käsittelevät nuorten kokemuksia sijaishuollosta tai liittyvät jälkiseurantaan (Eronen, 2013; Hiitola 2007 & Reinikainen, 2009). Tämä on sellainen aihealue, johon tutkimuksellinen kiinnostus on kasvamassa koko ajan. Tutkimuksien tekeminen on kannattavaa, sillä niiden pohjalta lastensuojelun laatua ja palveluita voidaan kehittää.

Opinnäytetyöni teoriaosuudessa kerron yleisesti lastensuojelusta. Toisessa osuudessa käsittelen itsenäistymisen tukemista sijaishuollossa ja kolmannessa tuon esille aiempia tutkimuksia nuorten kokemuksista sijaishuollosta ja omasta selviytymisestä sijoituksen jälkeen. Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tiedonkeruumenetelmänä käytin teemahaastattelua. Analysoin haastattelut sisällönanalyysi -menetelmää käyttäen. Opinnäytetyöni on hankkeistettu. Yksi opinnäytetyön tarkoituksista on, että yksityinen lastensuojeluyksikkö hyödyntää opinnäytetyöni tuloksia ja kehittää toimintaansa sen pohjalta. Opinnäytetyössäni olen pohtinut myös työn eettisiä näkökulmia omassa osuudessa.

2 NUORI LASTENSUOJELUSSA

Lastensuojelun keskeisimpiä periaatteita on edistää lapsen ja nuoren suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelussa pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä havaittuihin ongelmiin pyritään puuttumaan mahdollisimman varhain. Arvioitaessa lastensuojelun tarvetta ja lastensuojelua toteuttaessa lapsen etu on otettava huomioon ensisijaisesti. Kun arvioidaan lapsen etua, on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri vaihtoehdot turvaavat lapselle esimerkiksi tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, jatkuvat ja läheiset ihmissuhteet sekä ikätason ja kehityksen mukaisen valvonnan ja huolenpidon. On myös kiinnitettävä huomiota siihen, että lapselle taataan turvallinen kasvuympäristö, ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus, toivomuksia vastaava koulutus, itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissa. Lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioida ja turvata. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:4 §, hakupäivä 26.4.2013.)

2.1 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen

Lastensuojeluasiakkuus alkaa lastensuojeluilmoituksesta. Lastensuojelulain 25 § pykälän mukaan muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, lasten päivähoidon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan henkilöstöä koskee ilmoitusvelvollisuus, jolloin heidän on salassapitosäännöksistä riippumatta viipymättä ilmoitettava kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat saaneet työssään tietää lapsesta, jonka tilanne vaatii lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Lapsi voi olla vailla hoitoa ja huolenpitoa tai kodin olosuhteet taikka hänen oma käyttäytymisensä ovat vaarantaneet hänen kehitystään. Myös kuka tahansa muu henkilö voi tehdä ilmoituksen. (Lastensuojelulaki 417/2007 5:25 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä on vastaanottanut lastensuojeluilmoituksen tai saanut muutoin tietää lapsesta, joka on lastensuojelun tarpeessa. Sosiaalityöntekijän on välittömästi arvioitava, onko kyseessä kiireellisen lastensuojelun tarve. Lisäksi viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä ilmoituksesta sosiaalityöntekijän tulee selvittää, onko tarpeellista ryhtyä lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen vai onko asia selvästi sellainen, ettei se johda toimenpiteisiin.

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. (Lastensuojelulaki 417/2007 5:26 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, ellei asiakkuus pääty lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen. Asiakassuunnitelma on laadittava ja tarkastettava yhdessä lapsen ja huoltajan sekä tarvittaessa lapsen muun laillisen edustajan kanssa. Asiakassuunnitelmaan tulee kirjata ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja perheen tuen tarve ja muut tukitoimet, joilla tarpeisiin pyritään vastaamaan. Tärkeää on myös kirjata arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelma on tarkastettava tarvittaessa, vähintään kerran vuodessa kuitenkin. Huostaan otetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan edellä mainittujen lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja hänen huoltajilleen. Suunnitelmaan tulee myös kirjata, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta vanhempien ja muiden läheisten ihmisten kanssa. Samalla otetaan huomioon lapsen etua ajatellen tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007 6:30 §, hakupäivä 19.9.2013.)

2.2 Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimenpiteisiin on ryhdyttävä, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa riittävästi lapsen terveyttä tai kehitystä taikka jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien on tarkoitus tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä vahvistaa ja tukea vanhempien sekä huoltajien kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Mahdollisuuksien mukaan tukitoimia toteutetaan yhdessä vanhempien, huoltajien kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 7:34 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia on monenlaisia. Tukitoimet voivat koskea vain lasta tai koko perhettä. Avohuollon tukitoimena voidaan tarjota tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen. Voidaan tarjota taloudellista tai muuta tukea koulunkäyntiin, ammatin tai asunnon hankkimiseen, työhön sijoittumiseen ja harrastuksiin. Avohuollon tukitoimena voidaan järjestää lapselle päivähoitopaikka. Lasta ja perhettä

voidaan auttaa tukihenkilön tai -perheen avulla, vertaisryhmätoiminnalla tai perhetyöllä. (Lastensuojelulaki 417/2007 7:36 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Lapsen kuntoutumista voidaan tukea hoito- ja terapiapalveluilla sekä tarpeen mukaan perhe voidaan sijoittaa perhe- tai laitoshoitoon. Avohuollon tukitoimena voidaan tarjota myös loma- ja virkistystoimintaa sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007 7:36 §, hakupäivä 19.9.2013.) Lapsi voidaan myös sijoittaa lyhytaikaisesti avohuollon tukitoimena. Sijoitukseen vaaditaan huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi huoltajan sairauden tai muun syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 7:37 §, hakupäivä 19.9.2013.)

2.3 Huostaanotto

Huostaanotto on lapsen ja perheen näkökulmasta rankin lastensuojelun toimenpide. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos hänen huolenpidossa havaitaan puutteita tai kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa hänen kehitystä ja terveyttä. Jos lapsi itse vaarantaa vakavasti kehitystään tai terveyttä käyttämällä esimerkiksi päihteitä tai tekemällä suuremman kuin vähäisenä pidettävän rikoksen, on lapsi otettava huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon voidaan ryhtyä vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi mahdollisia taikka sopivia tai jos ne ovat todettu riittämättömiksi sekä sijaishuollon on arvioitu olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007 9:40 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevat asiat yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai jonkun muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 9:41 §, hakupäivä 19.9.2013.) Huostaanotto on voimassa toistaiseksi. Kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole, viranhaltijan tulee tehdä päätös huostassapidon lopettamisesta. Nuoren asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä on arvioida huostassapidon jatkamisen edellytykset asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai muutoin kun se osoittautuu tarpeelliseksi sekä silloin, kun nuori tai huoltaja hakee huostassapidon lopettamista.

Muutoin huostassapito lakkaa nuoren täytettyä 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007 9:47 §, hakupäivä 19.9.2013.)

2.4 Kiireellinen sijoitus ja sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollolla tarkoitetaan kiireellisesti sijoitetun, huostaan otetun tai hallinto-oikeuden päätöksellä sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää esimerkiksi perhehoitona tai laitoshuoltona. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:49 & 83 §, hakupäivä 19.9.2013.) Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muuten kiireellisen sijoituksen tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon. Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. (Lastensuojelulaki 417/2007 8:38 §, hakupäivä 19.9.2013.) Lastensuojelulaitoksia, joissa järjestetään sijaishuoltoa, ovat lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit ja vastaanottokodit. Laitoksia ylläpitävät valtio, kunnat ja yksityiset yhteisöt. (Saastamoinen 2010, 10.) Lastensuojelulaitoksissa on oltava asianmukaiset ja riittävät toimitilat sekä toimintavälineet. Nuoren hoito ja kasvatus on järjestettävä sekä nuorta kohdeltava niin, että hänen yksityisyytään kunnioitetaan. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:58 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee kiinnittää huomiota lapsen tarpeisiin, huostaanoton perusteisiin, lapsen sisarussuhteiden sekä muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Laitoshuoltoon päädytään silloin, jos lapsen hoitoa ja kasvatusta ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien varassa perhehoidossa tai muualla. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:50 §, hakupäivä 19.9.2013.) Sijaishuollossa nuorelle on turvattava kehityksensä kannalta jatkuvat, turvalliset ja tärkeät ihmissuhteet. Nuorella on oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan sekä muita läheisiä henkilöitä sijaishuoltopaikassa tai sen ulkopuolella. Nuori saa pitää heihin yhteyttä soittamalla puhelimella, lähettämällä sekä vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä tai lähetyksiä. Nuoren sijaishuoltopaikan on edistettävä ja tuettava nuoren ja hänen vanhempiansa sekä muiden nuorelle läheisten henkilöiden yhteydenpitoa. Nuoren sijaishuolto on järjestettävä niin, ettei sijoituspaikan etäisyys ole este yhteydenpidolle. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:54 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Kun nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijaishuollon säännösten mukaisesti, kunnan on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiaan tuetaan taloudellisesti tarvittaessa. Taloudellisen tuen lisäksi nuorelle on annettava hänen omaan käyttöönsä käyttövaroja henkilökohtaisia tarpeita varten. Käyttövarojen määrä riippuu nuoren iästä ja kasvuympäristöstä. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:55 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Laitoshuoltona järjestettävän sijaishuollon aikana lapseen voidaan kohdistaa rajoitustoimenpiteitä, mutta vain siinä määrin kuin sijaishuoltoon johtaneen päätöksen tarkoituksen toteuttaminen tai lapsen oma tai toisen henkilön terveys ja turvallisuus sitä välttämättä vaatii. Toimenpiteet on toteutettava turvallisesti sekä lapsen ihmisarvoa kunnioittaen. Lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin läheisiin ihmisiin voidaan rajoittaa, jos yhteydenpito esimerkiksi vaarantaa lapsen sijaishuollon tarkoituksen toteuttamisen ja rajoittaminen on hoidon ja kasvatuksen kannalta välttämätöntä tai jos yhteydenpidosta on vaaraa lapsen hengelle, terveydelle, kehitykselle tai turvallisuudelle. Lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja se on lapsen edun mukaista. Lapselle voidaan asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, jos hänen sijaishuoltoonsa johtanut päätös on tehty perusteiden, että hän on vaarantanut vakavasti omaa terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon. Liikkumisvapauden rajoitus voidaan asettaa myös silloin, jos lapsi käyttäytyy laitoksessa edellä mainitulla tavalla tai rajoitus on muutoin lapsen hoidon tai huollon kannalta tarpeen lapsen suojelemiseksi häntä itseään vakavasti vahingoittavalta käyttäytymiseltä. Muita rajoitustoimenpiteitä ovat aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. (Lastensuojelulaki 417/2007 11: 62-72 §, hakupäivä 19.9.2013.)

2.5 Jälkihuolto

Lastensuojelulain 75§ pykälän mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä nuorelle jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen jälkeen, kun sijoitus on kestänyt vähintään puoli vuotta ja kohdistunut vain lapseen. Jälkihuolto on subjektiivivi-

nen oikeus ja nuorella on oikeus siihen 21 ikävuoteen asti. (Lastensuojelulaki 417/2007 12:75 §, hakupäivä 19.9.2013.)

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä jälkihuolto nuoren tuen tarpeisiin perustuen (Lastensuojelulaki 417/2007 12:76 §, hakupäivä 19.9.2013). Nuorelle tulee tehdä asiakassuunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon tavoitteet ja tarkoitus. Asiakassuunnitelmaan voidaan kirjata myös erityisen tuen ja avun järjestäminen nuorelle sekä hänen huoltajilleen tai muille nuoren kasvatuksesta ja hoidosta vastaaville henkilöille. (Lastensuojelulaki 417/2007 6:30 §, hakupäivä 19.9.2013). Kun jälkihuolto on päättymässä, sosiaalityöntekijän on laadittava tarvittaessa yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan nuoren käytettävissä olevat palvelut sekä tukitoimet jälkihuollon jälkeen (Lastensuojelulaki 417/2007 12:76 §, hakupäivä 19.9.2013).

Kun nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle, on hänen itsenäistymistään varten varattava kuukausittain tietty määrä hänen tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on sijoituksen päättyessä tuettava nuorta itsenäistymisvaroilla, jos nuorella ei ole näitä tuloja, korvauksia tai saamia tai ne ovat riittämättömät. Tuen tarpeita ovat asuminen, koulutus ja muut itsenäistymiseen liittyvät menot. Sosiaalihuollosta vastaava toimielin saa päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdan. Itsenäistymisvarat on annettava itsenäistymässä olevalle nuorelle, kun jälkihuolto päättyy taikka nuoren itsenäistymisen turvaamiseen ja tukemiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007 12:77 §, hakupäivä 19.9.2013.) Jälkihuollon tavoitteena on vahvistaa ja rohkaista nuorta elämään itsenäisenä nuorena aikuisena sijaishuollon jälkeen (Käнкänen 2009, 239).

3 ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN SIIAISHUOLLOSSA

Perheen lastensuojeluasiakkuus, huostaanotto ja sijoitus sijaishuoltoyksikköön ovat jälkiä jättäviä tapahtumia nuoren elämässä ja ne asettavat erilaisia haasteita aikuistumiselle. Nuoren keskeinen kehityshaaste on löytää oma elämäntyyli ja itsenäistyä. Monesta tutusta asiasta saattaa joutua luopumaan ja on alettava rakentaa omanlaista elämää. Se tarkoittaa elämänkatsomuksen, arvojen ja asenteiden muokkaamista itselle sopiviksi. Mukaan tulevat myös ammatinvalinta kysymykset sekä itsenäinen päätös, siitä haluaako elää yksin vai parisuhteessa. Useille nuorille myös raha-asioiden hallinta sekä itsenäinen päätöksenteko ovat uutta. (Laurila 2008, 99.)

Nuorella on tarve itsenäistyä aikuisista ja irtautua saamastaan huolenpidosta. Sosiaaliset paineet ajavat nuorta maailmalle. Nuori tarvitsee ympärilleen hänestä välittäviä aikuisia itsenäistymistarpeestaan huolimatta. Aikuiselta vaaditaan herkkyyttä sekä nuoren kunnioittamista, jotta hän voi ymmärtää nuoren tarpeita. Aikuisen tavoitteena on toimia aina kasvavan parhaaksi, vaikka nuoren on joskus vaikea ymmärtää hänen parhaakseen asetettuja rajoja tai aikuisen ehdottomuutta tietyissä asioissa. Yhteentörmäyksiltä nuorten kanssa ei voi aina välttyä. Tällöin kasvattajan on pysyttävä aikuisen roolissaan, mutta keskustelut, syiden perustelut ja neuvotteleminen auttavat pääsemään yhteisymmärrykseen. (Laakkonen 2007, 151.)

Itsenäistymisvaiheessa nuori tarvitsee monenlaista tukea. Tässä vaiheessa on tärkeää, että nuori on oppinut huolehtimaan itsestään. Hän suhtautuu luottavaisesti omaan selviytymiseensä ja tunnistaa omat voimavaransa. Sijaishuollon aikana yhdessä tekeminen ja yhteisten asioiden hoitamiseen osallistuminen ovat tärkeitä, sillä ne luovat turvallista kasvualustaa itsetunnon vahvistumiseen ja sosiaalisten taitojen kartuttamiseen. Työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta ylläpitämään itsenäistymistä tukevaa suuntaa elämässään. (Känkänen 2009, 239.)

Sijaishuollon päättymisvaiheessa nuori kohtaa kaksi vaativaa tunnetason prosessia, kuten sijoituksen alkuvaiheessakin. Nämä ovat luopuminen ja uudelleen aloittaminen. Nuori puntaroi isoja aikuistumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä kysymyksiä. Pohdittavana on myös se, millaisena suhde sijaishuoltopaikan työntekijöihin jatkuu ja miten sijaishuoltopaikassa syntyneitä ystävyyssuhteita pidetään yllä. Nuori tarvitsee konkreet-

tista, tarpeisiin vastaavaa tukea henkisen tuen lisäksi, jotta itsenäisen elämän aloittaminen sujuisi mahdollisimman hyvin. (Känkänen 2009, 239.)

Nuoren itsenäistymistä tukevista menetelmistä tunnetuin on Itsenäisen elämä ABC Umbrella- työkirja. Se on lastenkodissa työskentelevien työntekijöiden kehittämä ammatillinen menetelmä. Siihen on sisällytetty myös lastenkodin omaohjaajatyön keskeiset tavoitteet ja työtehtävät. Työkirja -menetelmä sisältää materiaalia ja käytännön keinoja lasten ja nuorten kanssa tehtävään identiteettityöhön sekä arjen taitojen oppimiseen. Työkirja-työskentely soveltuu 12-vuotiaista lapsista jälkihuollon palvelujen piirissä oleviin nuoriin. Työskentely tapahtuu nuoren ja ohjaajan välillä, jolloin se myös vahvistaa heidän välistä suhdettaan. Työkirjan eri aihealueista tulostetaan tehtäviä, joita tekemällä nuori kokoaa omaa portfoliotaan. Aihealueet käsittelevät nuorta itseä, sosiaalista verkostoa, koulutusta, ammattia ja työtä, raha-asioita, hyvinvointia, kotia sekä rikoksia. Sijoituksen päätyttyä nuori saa tekemänsä portfolion mukaansa. (Timonen-Kallio 2010, 4-7.) Tällöin nuorella on mukanaan iso paketti tietoa itsenäisessä elämässä tarvitsemista asioista.

Umbrella -työmenetelmä varmistaa nuorelle arjen hallinnan taitoja. Se tukee ammatilliseen koulutukseen ja työmarkkinoille siirtymistä sekä konkretisoi nuorelle itsenäisen elämän vaatimuksia. Menetelmä vahvistaa arjessa tapahtuvaa kasvatuksellista ja terapeutista omaohjaajatyötä. Menetelmässä identiteettityö määrittyy nuoren elämänsä tarkasteluun. Työntekijän tehtävänä on pedagogisen suhteen avulla löytää ja vahvistaa nuoren kanssa hänen omista lähtökohdistaan rakentuvaa käsitystä minuudesta sekä näkyä omasta normaalista tulevaisuudestaan ja kiinnittymisestä yhteiskuntaan. Nuorella on aktiivinen rooli ja häntä tulee tietoisesti motivoida ja innostaa itsenäistymään. (Timonen-Kallio 2010, 8-11.)

4 TUTKIMUKSIA AIHEESTA

Sarianna Reinikaisen tutkimuksen, Nuorisokodista maailmalle: kokemuksia Nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä, kohteena on ollut Nuorisokodissa asuneiden tyttöjen kokemukset. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu kyselyistä ja haastatteluista. Tutkimuksessa kaikilla tutkimushenkilöillä ei ollut kokemusta tai muistikuvaa ensikäynnistä tai saapumisesta Nuorisokotiin. Toisille taas tulohetki oli jäänyt elävästi mieleen. Useampien mielestä Nuorisokoti oli ensi näkemältä kodikas ja viihtyisä. Joillekin ensivaikutelma osoittautui ”oikeaksi” sekä vahvistui asumisen aikana pysyväksi. Toisille taas Nuorisokoti ei vastannut alun odotuksia. Moni kertoi aluksi jännittäneensä ja vierastaneensa muuttoa Nuorisokotiin. Kuitenkin lämminhenkinen ja yksilöllisesti huomioon ottava vastaanotto, jossa nuorta ei ollut jätetty yksin, on koettu yleensä hyväksi ja helpottanut Nuorisokotiin asettumista. (Reinikainen 2009, hakupäivä 1.10.2013.)

Susanna Riikonen (2010) on omassa opinnäytetyössään selvittänyt nuorten aikuisten kokemuksia laitossijoituksesta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen. Opinnäytetyössä on käytetty laadullisia aineistonkeruumenetelmiä, kuten entisten täysi-ikäisten nuorten postikyselyjä sekä omaohjaajien haastatteluja. Riikosen kyselyyn vastaajista Lastenkodissa parasta olivat olleet erilaiset retket, kaverit, laatu aika oma-ohjaajan kanssa, joustavuus, itsenäinen liikkuminen, tutustuminen uusiin ihmisiin sekä tunne siitä, että välitetään. Lastenkodin huonoja puolia olivat puolestaan säännöt, riidat, valehteleminen ja nukkumaanmenoajat. Säännöt oli koettu sijoituksen alkumetreillä liian tiukoiksi. (Riikonen 2010, hakupäivä 10.10.2013.)

Claes Levin on tehnyt omaa tutkimustaan Råbyn Nuorisokodissa 1990-luvulla Ruotsissa. Levin oli kiinnostunut muun muassa nuorten myöhemmistä elämänvaiheista ja heidän laitostokemuksista. Tutkimuksessa nuoret eivät kokeneet nuorisokotia ”auttamispaikaksi”. Useimmat kokivat laitosasumisen ”varastoinniksi”. Se oli loputon jono päiviä, joihin ei sisältynyt muuta kuin pitkästymistä, rutiinitoimia ja tyhjyyttä. Nuoret arvostivat nuorisokodissa yhtä asiaa: laitos oli turvapaikka. He olivat enemmän tai vähemmän turvassa laitoksessa ulkopuolisen maailman kurjuudelta, kaltoin kohtelulta, hyväksikäytöltä ja muilta vaikeuksilta. (Levin 2004.)

Reinikaisen tutkimuksessa suurin osa tutkimushenkilöistä piti Nuorisokodin sääntöjä järkeenkäypinä ja kohtuullisina. Joidenkin sääntöjen ja toimintatapojen järkevyydestä he olivat kuitenkin keskenään eri mieltä. Jotkut tutkimushenkilöt kokivat Nuorisokodin rangaistuslaitokseksi ja erityisesti heidän kielteiset kokemuksensa liittyivät Nuorisokodin sääntöihin ja käytäntöihin. Tutkimushenkilöistä nämä tuntuivat liian tiukoilta ja epäoikeudenmukaisilta. Nämä henkilöt olivat saaneet päättää kotonaan menemisistään ja tekemisistään, eivätkä he siksi hyväksyneet uudenlaisia rajoituksia. (Reinikainen 2009, hakupäivä 1.10.2013.)

”Suojele unelmia, vaali toivoa” on lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisema raportti, joka sisältää nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Raportti pohjautuu Uskomme sinuun -Usko sinäkin -sijaishuollon kiertueeseen, joka toteutettiin vuonna 2011. Kiertueen aikana vierailtiin kuudella eri paikkakunnalla Suomessa ja siellä tavattiin noin 120 eri-ikäistä lastensuojelun asiakkaana olevaa nuorta. Raportissa nuoret olivat sitä mieltä, että sääntöjen ensisijainen tarkoitus tulisi olla tavallisen elämän opettaminen. Sääntöjen tulisi valmentaa elämään erilaisissa tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa. Näitä asioita nuoret olivat painottaneet siksi, että heillä olisi omilleen muuttaessa valmiuksia selvitä itsenäisessä elämässä. Nuoret tuovat raportissa esiin myös sen, että mikäli heitä kuunneltaisiin enemmän ja he saisivat myös olla mukana päättämässä säännöistä ja rangaistuksista, heidän olisi paljon helpompi hyväksyä ne. (Barkman, Kiili, Nikkanen, Oranen, Tervo & Vario 2012, hakupäivä 2.10.2013.) Tästä voi havaita sen, että nuoret tietävät ja hyväksyvät sääntöjen kuuluvan tavalliseen elämään. Nuoruudessa nuoret kokeilevat rajojaan ja säännöt tuntuvat heistä tiukoilta ja epäoikeudenmukaisilta. Kuitenkin se, että nuoret elävät sijaishuoltoyksikössä, tuo tilanteeseen oman vivahteensa. Sääntöjen ja rajoitusten asettaja on joku ulkopuolinen ja uusi aikuinen. Tilanteeseen vaikuttaa myös se, ettei sääntöjä välttämättä ole ollut kotona.

Tutkimuksessa monella tutkimushenkilöllä oli paljon myönteisiä kokemuksia Nuorisokodin työntekijöistä. Jotkut työntekijät olivat tulleet erityisen läheisiksi ja tutkimushenkilöt kokivat, että työntekijät välittivät heistä ja he olivat tunnetasolla tärkeitä työntekijöille. Monelle työntekijästä tuli tärkeä vaikuttaja ja esikuva elämässä, jonka puoleen he voivat kääntyä saadakseen tukea ja neuvoja myös Nuorisokodista muuton jälkeen. Työntekijöissä arvostettiin sitä, että he antoivat aikaansa, kuuntelivat sekä auttoivat konkreettisissa asioissa. Moni koki hyvänä työntekijöiden luottamuksen heitä kohtaan ja

heidän arvostelukykynsä sekä siihen, että he tulevat selviytymään hyvin elämässään. Tutkimushenkilöt, joilla oli pääasiassa kielteisiä kokemuksia työntekijöistä, olisivat kaivanneet työntekijöiltä enemmän ymmärrystä ja välittämistä. Moni olisi toivonut, että heidän paha olonsa olisi huomattu ja asia olisi otettu puheeksi työntekijän kanssa. He olisivat tarvinneet aikuisen tukijan ja kuuntelijan, mutta osa koki, ettei työntekijöiden joukossa sellaista ollut. (Reinikainen 2009, hakupäivä 7.10.2013.)

Lapsiasiavaltuutetun julkaisussa nuoret kritisoivat paljon sosiaalityöntekijöiden toimintaa. Joidenkin nuorten kohdalla sosiaalityöntekijän vaihtuvuus oli ollut suuri ongelma. Oma sosiaalityöntekijä oli vaikea tunkea, jos se on vaihtunut useita kertoja. Nuoret kokivat raskaaksi sen, että vuosittain he joutuvat aloittamaan alusta ja kertomaan elämäntarinansa aina uudelleen työntekijän vaihtuessa. Nuorilla oli sellainen tunne, etteivät he tule kuulluiksi omissa palaverissaan ja että aikuiset sosiaalityöntekijän johdolla päättävät etukäteen, miten nuoren kohdalla toimitaan. Osa nuorista näki sosiaalityöntekijän oleva ainut pysyvä taho, joka tuntee nuoren asiat parhaiten. Tällöin he näkivät sosiaalityöntekijän roolin tärkeänä nuoren asioita hoidettaessa. (Barkman, ym. 2012, hakupäivä 2.10.2013.) Myös Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportissa tuotiin esiin lastensuojelupalvelujen näkökulmasta, että vaihtuvat työntekijät ovat iso ongelma palvelujen käyttäjien kannalta juuri siksi, että asiakkaat joutuvat aloittamaan aina uuden työntekijän kanssa alusta ja selittämään samoja asioita uudestaan (Kananen, Lavikainen & Oranen 2013, hakupäivä 4.10.2013).

Tuija Eronen tutkimuksen, Viisi vuotta huostaanotosta: seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisesta polusta, tarkoituksena oli seurata lasten institutionaalisia polkuja huostaanoton jälkeen. Tutkimuksen aineisto koostuu e-lomakekyselyllä kootusta, lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokoamasta seuranta-aineistosta vuonna 2006 huostaan otetuista lapsista sekä kahdesta sosiaalityöntekijöiden ryhmähaastatteluista. Eronen tuo tutkimuksessaan esille, että kunnallisissa sosiaalityön organisaatioissa tulisi kiinnittää erityisesti huomiota siihen, miten sijaishuollossa asuville lapsille taataan laadukas sosiaalityö ja mahdollisuus luoda henkilökohtainen suhde sosiaalityöntekijään, joka vastaa hänen asioistaan. Eronen tutkimuksessa melkein 16 prosentilla lapsista oli ollut pahimmillaan enemmän kuin neljä sosiaalityöntekijää huostaanoton jälkeen. (Eronen 2013, hakupäivä 25.9.2013.)

Olisi tärkeää, että nuorelle syntyisi läheinen ja luotettava suhde ohjaajaan, koska hänen elämässään ei välttämättä ole luotettavia ja nuoren tarpeisiin vastaavia aikuisia. Nuoren voi olla myös vaikeaa luottaa aikuisiin aiemmista kokemuksistaan johtuen. Vahvan ja luotettavan suhteen luominen vaatii molemmilta tietynlaista antautumista, mutta myös ohjaajalta tietynlaista asennetta ja herkkyyttä. Mielestäni lastensuojelu palveluna on sellainen, jossa juuri työntekijöiden pysyvyyteen tulisi panostaa. Lapset ja nuoret voivat tulla erittäin vaikeista elämäntilanteista, jolloin pysyvät aikuiset ovat aivan ehdoton asia heidän elämässään sijaishuollossa.

Reinikaisen tutkimuksessa tutkimushenkilöt lähtivät itsenäiseen elämään hyvin nuorina, osa alle 18-vuotiaina. Toiset muistelivat lähdön tapahtuneen sopivaan aikaan ja yhteisymmärryksessä Nuorisokodin kanssa. Toiset taas kokivat, ettei heillä itsellään ollut mahdollisuutta vaikuttaa lähtöpäätökseen. Suurin osa tutkimushenkilöistä ei muistanut, että Nuorisokodista olisi pidetty yhteyttä lähdön jälkeen tai kehoitettu aktiivisesti oma-aloitteiseen yhteydenpitoon. (Reinikainen 2009, hakupäivä 7.10.2013.)

Lapsiasiavaltuutetun julkaisussa nuoret kokivat erittäin tärkeäksi sen, että he olivat voineet harjoitella sijaishuollossa toimivia selviytymiskeinoja, jotka tukevat heidän jaksamistaan ja pärjäämistään elämässä. Taloudellisen tuen rinnalle nuoret kaipaivat sosiaalista ja henkistä tukea. Nuoret olivat myös sitä mieltä, että jälkihuoltoon siirtymistä ja sen päättymistä tulisi valmistella enemmän. Jälkihuollossa nuoren kanssa toivottiin käytävän läpi arkielämän kannalta oleellisia taitoja, kuten rahankäyttöä ja laskujen maksamista. Nuoret korostivat yksilöllisyyden merkitystä tarjottavien palveluiden kohdalla. (Barkman ym. 2012, hakupäivä 2.10.2013) Itsenäiseen elämään valmistelu sekä yksilöllisyyden huomioiminen on tärkeää. On hyvä muistaa, että ihminen on kokonaisuus. Usein henkinen ja sosiaalinen tuki jää liian vähälle.

Jälkihuollon päättymisikäraja, 21 vuotta, on nuorien mielestä liian alhainen, sillä moni lukion käynyt nuori ei vielä tässä vaiheessa ole voinut opiskella itselleen ammattia. Monen nuoren kohdalla vanhemmat avustavat taloudellisesti vielä opiskelujen ajan, mutta sijoitettujen nuorten kohdalla tämä ei ole läheskään aina mahdollista. Jälkihuollon uudeksi ikärajaksi nuoret esittivät 25 ikävuotta. Tällöin voitaisiin turvata nuoren mahdollisuudet käydä koulu loppuun keskittyen opiskeluun sekä oman elämän haltuun saamiseen. Nuoret toivat esiin myös sen, että monet taustaan liittyvät asiat palautuvat mieleen hieman myöhemmällä iällä, joten tällöin turvattaisiin myös se, että nuori pääsisi var-

masti keskustelemaan näistä asioista ja saisi tarvittavat tukipalvelut, jos jälkihuolto jatkuisi pidempään. (Barkman ym. 2012, hakupäivä 2.10.2013) Mielestäni jälkihuollon päättymisikärajan pidentäminen on kannattava ehdotus. Pelkällä opintotuella eläminen opiskeluaikana on niukkaa ja haastavaa, eivätkä kaikki ole valmiita ottamaan lainaa tai käymään töissä.

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportissa kerrotaan, että jälkihuollon järjestämiseen tulisi kiinnittää merkittävästi enemmän huomiota. Jälkihuollon toteuttaminen ja kehittäminen on jäänyt avo- ja sijaishuollon varjoon. Yhä useamman jälkihuoltoon siirtyvän nuoren nähdään tarvitsevan tukea itsenäiseen elämään siirtyessä. Tästä huolimatta kunnat eivät tarjoa riittävästi henkilökohtaista tukea, eikä osa sijaishuoltopaikoista valmenna nuoria tarpeeksi ajoissa jälkihuoltoon siirtymiseen. Sijaishuollossa olevien ja olleiden nuorten mukaan kunnat toteuttavat hyvin eri tavoin jälkihuoltovelvoitettaan. Kun huostaanotto päättyy, nuori saattaa suhtautua torjuvasti viranomaisen tukeen ja osa kunnista tyytyy siihen, eikä tarjoa aktiivisesti jälkihuollon palveluja. On kokemuksia myös siitä, että jälkihuollon suunnittelu aloitetaan viime tipassa hetkeä ennen sijoituksen loppumista ja tällöin nuori joutuu itsenäistymään ”tyhjän päälle”. (Kananoja ym. 2013, hakupäivä 4.10.2013.)

Aikuistumisen kasvaviin vaatimuksiin verrattuna jälkihuoltovelvoitteen ikäraja on liian matala. Myös tässä raportissa toimenpide-ehdotuksena esitetään jälkihuollon ikärajan nostamista 25 vuoteen. (Kananoja ym. 2013, hakupäivä 4.10.2013.) Olisi tärkeää, että jälkihuollossa huomioitaisiin se, että tuki rakennettaisiin aina nuoren henkilökohtaisista tarpeista. Valmennus itsenäiseen elämään ja jälkihuoltoon tulisi aloittaa ajoissa, jottei kukaan joutuisi itsenäistymään ”tyhjän päälle”.

Suomessa on toteutettu rekisteripohjainen seurantatutkimus vuonna 1987 syntyneistä kodin ulkopuolelle sijoitetuista nuorista aikuisista. Tutkimuksessa oli tarkoitus selvittää, miten nuoret aikuiset selviytyvät eri hyvinvoinninalueilla aikuisuudessa. Aineistoa tutkimukseen kerättiin eri rekistereiden, esimerkiksi väestörekisterin, tilastokeskuksen ja THL:n kautta. Tutkimuksen tulokset antoivat viitteitä siitä, että olisi panostettava enemmän siihen vaiheeseen, jolloin lastensuojelun asiakkaina olevat nuoret siirtyvät itsenäiseen elämään ja aikuisuuteen. Tällöin nimenomaan jälkihuoltoa tulisi kehittää. Mitä enemmän nuoria kuunnellaan kehittämisvaiheessa, sitä paremmat mahdollisuudet

heitä on tukea aikuisuudessa selviytymisessä ja omassa vanhemmuudessa. (Gissler, Heino, Kestilä, Paananen & Väisänen 2012, hakupäivä 24.9.2013.)

Eronen on tutkimuksessaan kiinnostunut siitä, millaisia tarinoita ja institutionaalisia polkuja lapsille muodostuu huostaanoton jälkeen. Eronen tutkimuksesta käy ilmi, että huostaanoton jälkeen itsenäiseen elämään siirtyminen tuo mukanaan haasteita ja ongelmia, joita lapsilla ei välttämättä ole ollut ennen huostaanottoa. Ikäkauden haasteisiin nähtiin kuuluvan asumiseen, taloudenpitoon ja omista asioista huolehtimiseen liittyvät asiat. Jälkihuoltoon siirtyvien nuorten kohdalla mielenterveyspalvelujen ikäperusteisuus nähtiin ongelmana. Sosiaalityöntekijät ilmaisivat huolen siitä, saavatko lapset riittävästi apua ja tukea tulevaisuudessa aikuisten palveluiden kautta, kun usein elämän kriisejä kohdatessa nuoren mielenterveys voi olla haavoittuvainen ja oma tukiverkosto heiveröinen. (Eronen 2013, hakupäivä 25.9.2013.) On hyvä, että tällaisiin asioihin on havahduttu ja alettu kiinnittämään huomiota. Tämä on varmasti yksi tutkimuksellisen kiinnostuksen lisääntymisen tulos.

Lapsiasiavaltuutetun julkaisussa nuoret pohtivat, ovatko he selviytyneet elämässä sijoituksesta huolimatta vai sijoituksen ansiosta. Pieni osa nuorista kertoi, ettei lastensuojelu ollut kyennyt auttamaan heitä. Suurin osa oli sitä mieltä, että he ovat saaneet apua ja tukea sijoituksen aikana. Nuoret katsovat tulevaisuuteen odottavin ja innostunein mielin huolimatta heidän elämäkokemuksistaan. Heillä on kyky katsoa eteenpäin ja nähdä tulevaisuus mahdollisuutena. Asiat, joista nuoret unelmoivat, ovat arkisia ja tavallisia. Nuorilla on realistinen kuva elämästä ja omista mahdollisuuksista siinä. Yleisimpiä unelmia ovat perhe, asuminen ulkomailla ja ammatti. (Barkman ym. 2012, hakupäivä 4.10.2013)

Reinikaisen tutkimuksessa suurin osa tutkimukseen osallistuneista koki, että nuorisokodilla on ollut myönteistä merkitystä myöhemmälle elämälle. Myönteiset merkitykset voitiin nähdä kolmena tasona, jotka olivat kotoa pois pääseminen, hyvien kokemusten ja hyödyllisen opin saaminen sekä keskeinen vaikutus omaan ajattelu- ja elämäntapaan. Kiinnostavaa on, että suurin osa niistäkin henkilöistä, joilla oli nuorisokodista enimmäkseen kielteisiä kokemuksia, koki kuitenkin siellä asumisella olleen itselleen merkitystä. Osa tutkimukseen osallistuneista ei kokenut nuorisokodilla olleen omalle elämänsäkululle mitään merkitystä. Oli myös niitä, jotka kokivat merkityksen kielteisenä. Nuorisokodissa asumisen koettu merkitys oli hahmottunut usein vasta nuorisokodista muut-

tamisen jälkeen. (Reinikainen 2009, hakupäivä 4.10.2013.) On havaittavissa, että nuorille sijoitus on ollut opettavainen ja kasvattava kokemus. Se on koskettanut heitä merkittävästi, koska se on keskeisesti vaikuttanut myös ajattelu- ja elämäntapaan. Usein asioiden ja tapahtumien merkityksen ymmärtää vasta myöhemmin, kun tapahtuneesta on kulunut jonkin aikaa.

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on kerätä lastensuojelun sijoituksessa olleiden nuorten aikuisten kokemuksia sijoituksesta ja siitä, miten he kokevat sijoitusajan vaikuttaneen heidän elämäänsä sen jälkeen. Taustalla on kysymys siitä, miten nuoret aikuiset pärjäävät elämässään sijoituksen jälkeen. Minkälaista tukea ja ”eväitä” he ovat saaneet tulevaisuuteen sijoituspaikastaan? Haastateltavat tulevat yhteistyökumppanina toimivan sijais-huoltoyksikön kautta, jossa nuoret ovat olleet sijoitettuina.

Lapsiasianvaltuutettu toimiston julkaisema raportti sisältää nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Se tuo ilmi, että aikuisten tulisi ottaa yhä useammin lapset ja nuoret mukaan toiminnan kehittämiseen. Ilman lasten ja nuorten kokemuksia lastensuojelun laatu jää vajaaksi ja kokemusten huomioiminen auttaisi välttämään virheitä ja tällöin jopa rahaa säästyisi. (Barkman ym. 2012, hakupäivä 10.4.2013). Jan Mason on myös sitä mieltä artikkelissaan, joka pohjautuu hänen ja Gibsonin tutkimukseen lasten tarpeista sijoituksessa, että lapsen oma mielipide ja ”ääni” täytyy huomioida, eikä kuunnella pelkästään aikuisten mielipidettä (Mason 2008). Tämä antaa pohjaa sille, miksi haluan toteuttaa tämän opinnäytetyön ja miksi sen tekeminen on merkityksellistä. Vaikka opinnäytetyöni on pieni otos nuorten kokemuksista sijais-huollosta, se osallistuu merkittävän tiedon keräämiseen tutkimustyön kentällä.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut tasaisesti 1990-luvun alusta asti tähän päivään (Kuoppala & Säkkinen 2012, hakupäivä 11.4.2013). Näistä kasvavista luvuista huolimatta, tutkimuksellinen kiinnostus lasten ja nuorten sijoituksen jälkeisestä elämästä ja pärjäämisestä on ollut vähäistä. Aihe on ajankohtainen, sillä vasta viime vuosina on aloitettu tutkimaan nuorten kokemuksia sijaishuollosta ja sijoitusten vaikutuksia nuoriin. (Eronen 2013; Gissler ym. 2012, hakupäivä 10.4.2013.)

Mielestäni on tärkeää tuoda nuorten ääni kuuluviin, koska se hukkuu liian usein aikuisten äänten alle. Nuorten kokemusten myötä voidaan kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa ja koen, että haastattelut tuovat erityisen tärkeää tietoa yhteistyöpaikkaani, jossa nuoret ovat olleet sijoituksessa. Opinnäytetyöni pohjalta he voivat kehittää toimintaansa

sijaishuoltoyksikkönä. Opinnäytetyöllä on myös paljon merkitystä minulle itselleni. Aihe opinnäytetyöhön syntyi työskennellessäni lastensuojeluyksikössä. Lyhyen työhistoriani aikana olen nähnyt muutamia itsenäistyneiden nuorten sijoitusten päätöksiä. Usein itseä on jäänyt mietityttämään, että mitenhän nämä nuoret pärjäävät omassa elämässään. Toivottavasti tähän saan vastauksen.

Tutkimuskysymykseni ovat

1. Millaisia kokemuksia nuorilla aikuisilla on sijaishuollosta ja miten he kokevat sijoituksen vaikuttaneen heidän elämäänsä tänä päivänä?

2. Millaisena sijaishuollossa ollut nuori aikuinen kokee elämänsä ja oman pärjäämisenä tänä päivänä?

Haluaisin selvittää, mitkä ovat nuorten aikuisten kokemukset sijaishuollosta ja sieltä saadusta tuesta ja miten he kokevat tuen vaikuttaneen heidän elämäänsä sijaishuoltojakson jälkeen. Haluaisin lopuksi nostaa esiin sen, miten nuoret aikuiset itse kokevat pärjäävänsä elämässä tänä päivänä. Tämän perustelen sillä, että meillä on paljon käsityksiä siitä, miten sijaishuollossa olleet nuoret pärjäävät elämässään sijoituksen jälkeen. Suurin osa näistä käsityksistä ei ole kovin myönteisiä. Olisi mahtavaa, jos pystyisin haastattelujen myötä tuomaan myönteisiä kokemuksia enemmän julki.

5.2 Opinnäytetyöprosessi

Idea opinnäytetöihin syntyi kesän 2012 lopulla työskennellessäni eräässä lastensuojeluyksikössä. Aluksi minulle oli selvää vain se, että haluan tehdä opinnäytetyön lastensuojelun kentälle ja haluan haastatella sijoituksessa olleita nuoria aikuisia. Opinnäytetyön aihealue ei ollut vielä selvä. Tapasin lastensuojeluyksikön johtajan syksyllä 2012 ja sovimme yhteistyöstä. Heidän kauttaan sain haastateltavat.

Loppu vuoden 2012 ja talven 2013 pyörittelin mielessäni sitä, mihin aihealueeseen suuntaan opinnäytetyöni. Aihealueen rajaaminen oli vaikeaa. Luin lähdekirjallisuutta, mutta suuntaa ei vain löytynyt. Laitoin koko prosessin hetkeksi ”jäihin” suuntaavan harjoittelun (tammi-maaliskuu 2013) ajaksi. Harjoittelun jälkeen paneuduin uudelleen kirjallisuuteen ja aihetta koskeviin tutkimuksiin. Lähdin tekemään tutkimussuunnitelmaa, johon aihealueeksi valikoitui itsenäistymisen tukeminen. Aluksi olin ajatellut kysyä sijaishuollosta kokemuksia yleensä, mutta ajattelin sen olevan liian laaja alue, joten lähdin rajaamaan aluetta itsenäistymisen tukemiseen. Palautin tutkimussuunnitelmani toukokuun 2013 alussa ja aloin sen pohjalta työstämään itse opinnäytetyötä, mutta myös teemahaastattelurunkoa ja saatekirjettä haastateltaville.

Toukokuussa 2013 hoidin hankkeistus- ja tutkimuslupa-asiat lastensuojeluyksikön johtajan kanssa. Sovimme myös, että hän voisi alkaa etsimään minulle haastateltavia. Kuitenkin sopimusten solmimisen jälkeen aihealueeni muuttui laajemmaksi. Suuntasin opinnäytetyön kokemuksiin sijaishuollosta, johon nostin aihealueiksi sijoituksen alkamisen, arjen sijaishuollossa, sosiaaliset suhteet sijaishuollossa, itsenäistymisen tukemisen sijaishuollossa sekä elämän sijaishuollon jälkeen ja kokemuksen omasta pärjäämisestä sijaishuollon jälkeen.

5.3 Tutkimusjoukko, tutkimusmenetelmä ja aineistonanalyysi

Tutkimusjoukko muodostui neljästä lastensuojelun sijaishuollossa olleesta nuoresta aikuisesta. Joukkoon kuului sekä miehiä että naisia. Kaikki haastateltavat ovat olleet sijoituksessa lastensuojeluyksikössä, joka toimii yhteistyökumppanina työssäni. Suurella osalla haastateltavista oli itsenäistä elämää takana jo useita vuosia.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdaksi on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Sen aineisto kootaan todellisissa ja luonnollisissa tilanteissa. Tyypillisiä piirteitä laadulliselle tutkimukselle on se, että tiedon keruun lähteinä suositaan ihmisiä. Tällöin lähtökohtana ei ole teorian testaaminen, vaan aineiston yksityiskohtainen, mutta monitahoinen tarkastelu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään laadullisia metodeja aineiston keruussa, jotta tutkittavien näkökulmat tulevat esille. Laadullisia metodeja ovat muun muassa teema- ja ryhmähaastattelut sekä osallistuva havainnointi.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle tärkeä piirre on myös se, että tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sarajärvi 2007, 157 & 160.) Laadullisessa tutkimuksessa aineistosta ei tehdä päätelmiä ajatellen sitä, miten tuloksia voidaan yleistää. Ajatus tässä on alun perin se, että yksityisessä toistuu yleinen. Kun tutkitaan yksityisiä tapauksia todella tarkasti, tulee näkyviin se, mikä tutkittavassa ilmiössä on merkittävää ja mikä toistuu usein silloin, kun ilmiötä tarkastellaan yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi ym. 2007, 177.)

Tiedonkeruumenetelmänä opinnäytetyössäni käytän teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin ja niistä keskustellaan. Kaikkein oleellisinta teemahaastattelussa on se, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tutkijan valitsemien teemojen varassa. Tällöin haastattelu tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Ihmisten tulkinnat asioista ja asioille annetut merkitykset ovat keskeisiä teemahaastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.) Valitsin teemahaastattelun juuri siksi, että halusin tuoda vahvasti haastateltavien omaa ääntä kuuluviin. Haastatteluteemat nousivat aiemmin tehtyjen tutkimusten aihealueista. Lisäksi teemahaastattelurunkoa tehdessäni halusin, että se etenisi selkeästi sijaishuollon alkuvaiheesta sijoitukseen päättymisen kautta tähän päivään.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Opinnäytetyön alku vaiheessa mietin, että olisin toteuttanut aineiston keruun ryhmähaastatteluna. Ajattelin, että haastateltavilleni tilanne olisi ollut merkityksellinen, sillä he olisivat saattaneet tavata samaan aikaan sijoituksessa olleita nuoria jälleen. Päädyin kuitenkin valitsemaan yksilöhaastattelun, koska ryhmähaastatteluissa on vaara, että kaikki eivät antaudu keskusteluun mukaan. Koen, että yksilöhaastattelu antaa enemmän niin minulle itselleni kuin myös haastateltavalle. Suoritin haastattelut nauhoittamalla nauhuria käyttäen. Jokaisen haastattelun jälkeen litteroin haastattelun mahdollisimman pian.

Touko- kesäkuun vaihteessa sain neljän haastatteluun alustavasti suostuneiden henkilöiden sähköpostiosoitteet ja otin yhteyttä heihin sähköpostitse. Sain elokuun loppuun mennessä toteutettua kaikki neljä haastattelua. Toteutin haastattelut yksityiskodeissa, mukana olleessa lastensuojeluyksikössä sekä kahvilassa. Kaikki haastateltavat antoivat suostumuksen haastattelun nauhoittamiseen. Haastattelut sujuivat ongelmitta. Ne olivat koko opinnäytetyöprosessin parhaimpia hetkiä. Oli mahtava päästä kuulemaan näiden nuorten aikuisten kokemuksia ja tarinoita sijaishuollosta ja

heidän elämästään. Toiset haastateltavat avasivat elämäänsä minulle enemmän ja yksityiskohtaisemmin, kuin toiset. Vaikka haastattelun aiheet olivat melko pinnallisia, silti joidenkin haastateltavien kanssa pääsin keskustelemaan syvällisemminkin. Haastattelut herättivät minussa monenlaisia tunteita, niin iloa kuin suruakin. Kaikki haastattelut olivat omalla tavallaan merkityksellisiä minulle, sillä niiden kautta koen pystyväni kehittämään itseäni työntekijänä lastensuojelunkentällä.

Haastattelun purkamisessa erityistä ongelmaa tuotti kahvilassa tehty haastattelu. Taustamelu häiritsi melko paljon kuuntelemista ja ajoittain puhe oli melko epäselvää. Kaikki haastattelut jouduin kuuntelemaan useampaan kertaan, jotta sain vastaukset litteroitua täydellisesti. Kahvilassa tehty haastattelu oli ainut, jossa osa kohdista jäi epäselviksi.

Analysoin saamani tulokset aineistolähtöistä sisällönanalyysi-menetelmää käyttäen. Tähän analyysiprosessiin kuuluu kolme vaihetta. Ne ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistäminen voi olla tiedon tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Pelkistämistä ohjaavat tutkimuskysymykset. Tällöin auki kirjoitetusta aineistosta etsitään tutkimuskysymyksiä kuvaavia ilmaisuja, jotka alleviivataan erivärisillä kynillä. Aineistoonalyysin seuraava vaihe on klusterointi eli ryhmittely. Aineistosta koodatut ilmaukset käydään läpi tarkasti, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat käsitteet liitetään yhdeksi ryhmäksi ja ryhmä nimetään jollain sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 110-113.)

Viimeinen vaihe sisällönanalyysiprosessissa on abstrahointi. Siinä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan käsitteitä. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistellään niin kauan, että saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu päättelyyn ja tulkintaan. Empiirisestä aineistosta edetään kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Kun tutkija tekee johtopäätöksiä tuloksista, hän pyrkii ymmärtämään, mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Tutkijan tulee ymmärtää tutkittavien heidän omasta näkökulmastaan analyysiprosessin kaikissa vaiheissa. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 114-115.)

6 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS

Sosiaalitieteiden tutkimuksissa jokaisen valinnan eettisyys on tärkeää, koska tarkastelun kohteena on inhimillinen elämä eri muodoissa. Sosiaalitieteissä esiintyy usein eettisiä pohdintoja siitä, mitä aiheita voi, saa ja pitää tutkia. Ihmisten elämän yksityisyyden, arkaluonteisten kokemusten tai marginaalissa elävien ryhmien kohdalla tutkijat ovat pohtineet, mikä oikeus hellä on puuttua toisten ihmisten elämään ja penkoa näkyviin heille kipeitä asioita. Eettiset tekijät eivät kuitenkaan estä tai kiellä tutkimasta näitä aiheita, vaan on olennaista, että korkea eettisyyttä vaativat näkökulmat otetaan huomioon toiminnan tasolla tutkimuksen eri vaiheissa. Ehdottomana eettisenä lähtökohtana on tutkimuksissa mukana olleiden ihmisten kunnioittaminen ja oikeudet. (Pohjola 2007, 17-18.) Kun aihe omaan opinnäytetyöhöni varmistui, kävin läpi näitä samoja asioita. Olen pyrkinyt huomioimaan haastateltavat eettisyyden näkökulmasta parhaani mukaan. Haastattelun teemat muodostin mahdollisimman yleisistä aiheista, jotta niistä olisi helppo keskustella, eikä tarkoitukseni ollut lähteä kaivelemaan haastateltavien syvimpiä, yksityisiä asioita.

Opinnäytetyössäni eettisyys on erittäin tärkeä ja merkittävä asia. Se on todella läsnä tutkielman jokaisessa vaiheessa. Alussa pohdin paljon sitä, toteutanko aineiston keruun haastattelemalla vai kyselyllä. Kysely suojaisi paremmin haastattelijoiden yksityisyyttä, mutta päädyin lopulta haastatteluun, koska mielestäni tällaiselta aihepiiriltä olevia asioita ei voi kysyä postikyselyllä. Nuorille aikuisille sijoitusaika on voinut olla arka, mutta myös hyvin rankkakin vaihe elämässä, joten koen, että haastattelulla pystyn paremmin kunnioittamaan heidän kokemuksiaan. Myös kokemuksista puhuminen on varmaan ollut helpompaa kuin kirjoittaminen. Koen, että haastateltavien mielipiteiden tavoittaminen haastattelun avulla oli varmempaa kuin kyselyllä.

Painotan opinnäytetyössäni vapaaehtoisuutta. Tutkielmaan osallistuvilla tulee olla aito mahdollisuus valita osallistuuko tutkielmaan vai ei. Vapaaehtoisuus on voimassa koko tutkimuksen ajan ja haastateltava voi perua osallistumisensa koska tahansa. Tutkimusaineistosta puhuttaessa luottamuksellisuus tarkoittaa sopimuksia ja lupauksia, joita tutkittavien kanssa tehdään. Tutkielman tekijä voi solmia haastateltavien kanssa sopimuksen, jossa hän kertoo tutkielman aiheesta ja tavoitteista. Luottamuksellisuus tarkoittaa sitä tässä tapauksessa, että haastateltavat voivat luottaa tutkijan antamaan lupaukseen

aineiston käytöstä ja käyttötarkoituksesta. Tällöin aineisto pitää hävittää opinnäytetyön oikeudellisuuden tarkistamisen jälkeen. (Kuula 2011, 87-89.) Tein vastaavanlaisen sopimuksen haastateltavien kanssa, jossa alussa kerron vapaaehtoisuudesta ja siitä, että vastaukset anonymisoidaan litterointivaiheessa. Kerroin myös, että tulen säilyttämään nauhoitteet ja litteroidut haastattelut lukollisessa laatikossa siihen saakka, kunnes opinnäytetyön oikeudellisuus tarkistetaan. Tämän jälkeen nauhoitteet ja litteroidut haastattelut hävitetään ja vasta valmiin opinnäytetyön tuloksia hyödyntää sijaishuoltoyksikkö.

Tutkimuksissa on esiintynyt kautta aikojen luottamuksellisuuden vaade. Sillä on pyritty kuvaamaan sitä, että tutkimuksessa mukana olevien ihmisten tiedot säilyvät salaisina, eivätkä ulkopuoliset voi niitä missään vaiheessa tunnistaa. (Pohjola 2007, 20.) Opinnäytetyötä tehdessäni olen pohtinut paljon sitä, mitä nuorten aikuisten kokemuksista voin kirjoittaa, jotta tunnistamattomuus säilyy, koska osa kokemuksista oli hyvin henkilökohtaisia. Opinnäytetyössä on noudatettu tutkimuseettisiä periaatteita.

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Olen jakanut haastattelu teemat kokemuksiin sijaishuollosta ja kokemuksiin itsenäisestä, sijoituksen jälkeisestä elämästä. Jako kahteen muodostui luontevasti haastatteluteemoista. Kokemuksiin sijaishuollosta kuuluvat kolme ensimmäistä teemaa (sijoituksen alkuvaihe, arki sijaishuollossa ja sosiaaliset suhteet sijaishuollossa). Jäljelle jääneet teemat (itsenäistymisen tukeminen, sijoituksen jälkeinen elämä ja kokemus omasta pärjäämisestä sijoituksen jälkeen) kuuluvat kokemuksiin sijoituksen jälkeisestä elämästä.

Kokemukset sijaishuollosta	Kokemukset itsenäisestä elämästä
<p>Sijoituksen alku</p> <p>Arki sijaishuoltoyksikössä</p> <p>Sosiaaliset suhteet</p>	<p>Itsenäistymisen tukeminen</p> <p>Sijoituksen jälkeinen elämä</p> <p>Kokemus omasta pärjäämisestä sijoituksen jälkeen</p>

7.1 Kokemuksia sijaishuollon alusta, arjesta ja sosiaalisista suhteista

Sijoituksen alkuvaihe ja arki sijaishuollossa

Ensimmäinen haastattelun aihealue käsitteli sijoituksen alkuvaihetta. Olin kiinnostunut siitä, olivatko haastateltavat käyneet tutustumassa sijaishuoltoyksikköön, ja jos he olivat, niin millaisia tunteita heille oli herännyt tutustumisen jälkeen. Puolet haastateltavista olivat käyneet tutustumassa sijaishuoltoyksikköön. He olivat olleet siellä viikonloppuja ennen varsinaisen sijoituksen alkamista. Kaksi muuta eivät olleet käyneet tutustumassa ollenkaan yksikköön. Tutustumiskäynnit olivat olleet myönteisiä sekä paikasta oli jäänyt miellyttävä kuva. Työntekijöiden ja muiden nuorten vastaanotto koettiin hyväksi. Haastateltavat kokivat sijaishuoltopaikan turvalliseksi ja pihapiirin mukavaksi ja virikkeelliseksi. Osa haastateltavista koki tutustumistilanteessa hämmennystä, eikä oikein tiennyt mitä odottaa. Sijoituspaikkaan sopeutuminen sujui vaihtelevasti. Kolme neljästä koki sopeutumisen menneen hyvin. Eräs haastateltava kertoi sopeutumisen ole-

van vaikeaa, koska yhtäkkiä oli niin paljon ihmisiä ympärillä sekä sopeutumista vaikeutti se, että oli niin kova suru siitä, kun oli joutunut lähtemään kotoa.

Arkea kuvailtiin rutiininomaiseksi, järjestelmälliseksi, yksitoikkoisesti ja tylsäksi. Sijaishuoltoyksikön hyviä puolia olivat paikan kodinomaisuus ja turvallisuus. Sijaishuoltoyksikön arkea muistellessa haastateltavilla tulivat mieleen siivouspäivät, kyläpäivät ja salivuorot, jotka rytmittivät yksikön viikkoja. Merkittävin arkea leimaava asia, joka nousi kaikissa haastatteluissa esiin, olivat säännöt.

”Ja kaikki ne ihmiset, ketä siellä oli, otti hyvin vastaan, että siellä oli muutamia semmoisia, jotka ottivat tosin hyvin. Tuli semmoinen hirmu turvallinen olo, kun itsekin olin aika silleen ujo.” (H2)

”Siis kyllä se silleen tuntui kodilta. Oli siellä ne rajoitukset. Kyllä me siis iltaisin katsottiin aina tv:tä – sehän oli vähä niin kuin sellainen kodikas hetki.” (H1)

Säännöt ja rajoitukset

Keskustellessani haastateltavien kanssa sijaishuoltoyksikön arjesta, pyysin heitä kuvailemaan, millaista arki oli yksikössä. Yhtenä vahvana aihealueena nousivat esiin sijaishuoltoyksikön säännöt ja rajoitukset. Ne koettiin myös sijaishuoltoyksikön huonoiksi puoliksi. Säännöt tai rajoitukset liittyvät esimerkiksi kyläkäynteihin ja siihen, että poikien ja tyttöjen ei annettu juurikaan olla tekemisissä. Eräs haastateltava koki säännöt niin tiukoiksi, ettei hän voinut pitää sijaishuoltoyksikköä kotina. Yksikön rajoitustoimenpiteet ja säännöt herättivät paljon mielteitä haastateltavissa, niin puolesta kuin vastaan. Mielenkiintoisin asia, joka nousi esiin kolmessa haastattelussa, oli se, että nuoret, jotka olivat muista kuin itseaiheutetuista syistä joutuneet sijaishuoltoyksikköön, eivät olisi halunneet itselleen niin kovia sääntöjä kuin muille. Tätä perusteltiin sillä, että he olivat eri lähtökohdista kuin muut. He eivät itse olleet aiheuttaneet tuloaan sijaishuoltoyksikköön. Tällöin säännöt tuntuivat rangaistuksilta. Eräs haastateltava koki, että säännöt aiheuttivat sen, ettei saanut olla oma itsensä. Säännöt vaikuttivat myös siihen, että paikka tuntui enemmän laitokselta kuin kodilta.

Säännöissä nähtiin myös hyviä puolia, sillä jos niitä ei olisi niin, kaikki nuoret menisivät ja kulkisivat miten haluavat. Kolme neljästä haastateltavasta hyväksyi kuitenkin lopulta säännöt ja niiden olemassa olon yksikössä. Eräässä haastattelussa tuotiin esille, millaiset rajojen pitäisi olla yksikössä. Haastateltavan mielestä nuorta ei saisi rajoittaa, sillä nuorena tulisi saada tehdä paljon virheitä, kuten juoda, polttaa ja riehua. Hänen mielestään oli sääli, että nuorta rajoitettiin niin paljon, ettei hän saanut olla nuori ja tehdä nuoruuden elämänvaiheeseen liittyviä asioita. Säännöt tekivät sijaishuoltoyksiköstä laitospäi-
sen ja se ahdisti erästä haastateltavaa.

”Sen pitäisi olla semmoinen kodinomainen paikka ja turvalliset aikuiset, niin yleensä se riittää nuorelle, että niillä on joku, joka välittää ja antaa turvaa eikä niin, että tullaan sääntöjen keskelle. — Rajat semmoiset, että sinä saat nyt olla täällä, käydä koulua ja täällä on ruokaa, että sinun ei tarvitse täällä esittää mitään.” (H2)

”Niihin tottui hirveän nopeaa, niihin sääntöihin — Aluksi, vaikka ne suihkussa käyntiajat, niin ajattelin, että mistähän tämmöisiä, mutta kyllä sen nyt ymmärtää, kun oli niin paljon nuoria ja kaikki ryntää samaan aikaan. Mutta oli kyllä ihana, kun niihin tottui nopeasti. On huomannut nyt, että osaa kunnioittaa kaikkia sääntöjä, mitä jotkut sanovat, vaikka tuolla työelämässä ja näin.” (H3)

Sosiaaliset suhteet

Olin kiinnostunut siitä, miten sijaishuoltoyksikkö tuki nuorten suhteita läheisiin, kuten perheeseen, muihin sukulaisiin, kavereihin ja harrastuksiin. Perustelen tätä aihealue valintaa sillä, että sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen sijoituksen aikana on erittäin tärkeää ajatellen sijoituksen jälkeistä elämää. Kun suhteita tuetaan ja pidetään yllä sijoituksen aikana, ne säilyvät varmasti aktiivisina tulevaisuudessa. Minua kiinnosti myös se, että oliko tuki haastateltavien mielestä riittävää.

Lomat olivat yleisin tukimuoto, jolla sijaishuoltoyksikkö oli tukenut nuorten suhteita läheisiin. Oli viikonloppulomia ja koululaisten loma-aikoina kotilomat olivat usein pidempiä, viikonkin mittaisia. Sijaishuoltoyksikkö kustansi kotiin matkustamisesta koituvat kulut tai kuljetti itse kotiin. Sijaishuoltoyksikkö mahdollisti yhteydenpidon puhelimella vanhempiin. Haastateltavat kokivat, ettei sijaishuoltoyksikön kautta pidetty yhteyttä sukulaisiin. Osalla haastateltavista ei ollut juurikaan sukua, johon pitää yhteyttä.

Kaksi haastateltavaa kertoi, ettei yksikön kautta luotu suhdetta sukulaisiin, mutta he itse pitivät sukulaisiin yhteyttä.

”Minulla ei ollut hirveästi sukua kenen luo mennä, niin olin aika paljon perhekodilla, että se rasitti välillä, kun olisi halunnut käydä pois sieltä välillä.” (H2)

Kokemukset kaverisuhteiden tukemisesta vaihtelivat. Kaksi haastateltavaa kertoi, että he kävivät tapaamassa kavereita kotipaikkakunnilla ja olivat yötäkin. Myös sijaishuoltoyksikköön kaverit olivat tervetulleita yökylään. Kavereita tavattiin lomilla, koulussa ja kyläpäivisin kylällä. Kyläpäivien rajallisuuden nähtiin vaikeuttavan kavereiden tapaamista. Eräs haastateltava kertoi, että suhteet kotipaikkakunnan kavereihin jäivät, koska näkeminen oli arkena vaikeaa. Itse sijaishuoltopaikkaa pidettiin myös merkittävänä sosiaalisena ympäristönä. Ympäristön ilmapiiri oli hyvä, sillä kaikki haastateltavat kertoivat, että vastaanotto yksikössä oli hyvä. Siellä syntyi paljon sosiaalisia suhteita ja paikan koettiin opettaneen paljon sosiaalisia taitoja.

”Minähän kävin paljon kotipaikkakunnallakin moikkaamassa vanhoja kavereita. Totta kai ne junaliput maksoi. Ihan mielellään ne päästivät ja olin lomillakin kaverin luona.”(H3)

”Niistä alkuajoista on hirveästi kaikkea niiden muiden nuorten kanssa kun ne ottivat minut niin kuin pikkusiskoksi siellä.” (H3)

”Ja sitten muiden ihmisten seura. Sehän tekee aina hyvää olla ihmisten kanssa tekemisissä, että siellä oppi sosiaalista kanssakäymistä niin paljon.” (H2)

Haastateltavien mielestä harrastuksiin kannustettiin ja niitä tuettiin hyvin. Kolme haastateltavaa kertoi harrastaneensa jotakin sijoituksen aikana. Sijaishuoltoyksikkö kuljetti harrastuksiin toisille paikkakunnille. Haastateltavat kertoivat saaneensa harrastaa, mitä halusivat. Kaikkien haastateltavien mielestä tuki oli riittävää ja onnistunutta. Toiset kokivat, että kyläpäiviä olisi voinut olla enemmän, jotta kavereiden näkeminen helpottuisi, mutta toiset taas olivat sitä mieltä, että kyläpäiviä oli ihan riittävästi ja kavereita näki myös koulussa. Eräs haastateltava pohti, että lomina olisi voinut olla tiheämpäänkin.

”Saatiin harrastaa mitä haluttiin. Se oli ihan mahtavaa, koska siihen ei ollut mahdollisuutta kotona.” (H2)

Olin kiinnostunut sosiaaliset suhteet -osiossa siitä, mikä merkitys koululla oli sosiaalisten suhteiden luojana. Koen itse, että koulu on suurin ja merkittävin tekijä, kun ajatellaan kaverisuhteiden luomista. Kaksi neljästä haastateltavasta ymmärsi kysymykseni ja sen tarkoituksen. Heidän mielestään koulu oli merkittävin ja isoin sosiaalinen tekijä, juurikin siksi, että sieltä sai kavereita. Kaksi muuta haastateltavaa eivät oikein osanneet vastata tähän. Toinen kuitenkin kertoi, että hänellä alkoi koulu sujumaan paremmin sijoituspaikkakunnalle muutettuaan.

”Merkittävä, oikeastaan isoin sosiaalinen tekijä.” (H1)

Kokemukset työntekijöistä

Haastateltavilla oli sekä hyviä, että huonoja kokemuksia ja muistoja yksikön työntekijöistä. Suurin osa oli kuitenkin sitä mieltä, että työntekijät olivat hyviä ja mukavia. Ohjaajissa arvostettiin sitä, että heistä näki sen, että he haluavat auttaa nuoria. Ohjaajan antamaa henkistä tukea arvostettiin. Eräs haastateltava kertoi, että ohjaajassa hyvää oli se, että hän osasi mennä nuoren tasolle, mutta kuitenkin olla aikuinen. Kolme neljästä haastateltavasta kertoi, että eräistä ohjaajista oli sijoituksen aikana syntynyt äiti- tai isähahmoja heille. Eräs haastateltava koki omaohjaaja suhteen erittäin tärkeäksi ja läheiseksi. Huonoina kokemuksina haastateltavat pitivät sitä, että joistakin työntekijöistä näki sen, että he tekevät työtä vain rahan takia. Haastateltavat nostivat esiin myös sen, ettei kaikkien ohjaajien kanssa pystynyt puhumaan omista asioista tai henkistä yhteyttä ohjaajaan ei löytynyt. Vaikka nuorilla oli nimetty omat ohjaajat, silti eräs haastateltava koki, ettei oman ohjaajan kanssa tehty yhdessä paljon mitään.

”Kun olin jouluna siellä, niin me syötiin olohuoneessa ja tehtiin semmoisia juttuja mitä ei saisi tehdä, mutta se osasi nähdä sen, ettei se ole niin vakavaa ja että kyllä meilläkin kuuluu olla oikeasti sellaisia nuoruuteen kuuluvia hetkiä.” (H2)

”No jotkut olivat aivan semmoisia, että niitä voisi pitää isänä tai äitinä tai sisaruksena tai tosi läheisenä” (H3)

Minua kiinnosti myös se, minkälainen merkitys sijaishuoltopaikan ohjaajilla oli nuorille ennen sijoituksen päättymistä. Kaksi haastateltavista mainitsi omaohjaajan olleen se, jota jäi kaipaamaan muuttaessaan pois yksiköstä. Kuitenkin kolme haastateltavaa koki, että kaikki ohjaajat olivat tärkeitä omalla tavallaan. Yksi haastateltava kertoi, ettei olisi pärjännyt ilman työntekijöiden apua ja tukea. Neljäs haastateltava kertoi, ettei ollut jäänyt sillä tavalla kaipaamaan ketään. Sitaatissa nimi on muutettu.

”Omaohjaaja oli tietenkin semmoinen läheisin ja sen kanssa oli paljon ja sen kanssa heitettiin semmoista omaa läppää. Ja meillä oli omia juttuja, mitä paljon tehtiin ja vitsejä, mitä kukaan muu ei älynnyt ikinä. Se oli sellainen ns. isähahmo.” (H1)

”Enpä oikeastaan jäänyt silleen kaipaamaan, kun Sinikkakin ehti lähteä puoli vuotta tai vuoden ennemmin. Niin ei oikein ollut sitten semmoista, että sen Sinikan lähdön jälkeen oli vähän semmoinen, että tässäkö tämä nyt sitten oli? Että me ollaan niin kuin oman onnemme seppiä...” (H4)

Kysyessäni millainen suhde haastateltavilla on ollut heidän sosiaalityöntekijöihinsä, saan kaikilta vastaukseksi, että kaikilla on ollut enemmän kuin yksi sosiaalityöntekijä heidän koko lastensuojeluasiakkuuksiansa aikana. Vastausten perusteella kokemukset suhteesta sosiaalityöntekijöihin jakautuivat hyviin ja huonoihin kokemuksiin. Vastauksista erottui selvästi yhdeksi isoksi ryhmäksi sosiaalityöntekijän vaihtuvuus. Yhdessä haastattelussa tuli ehdotuksia siitä, millainen sosiaalityöntekijän ja nuoren suhde tulisi olla. Sosiaalityöntekijässä haastateltavat arvostivat sitä, että hän jaksoi kuunnella ja hänelle pystyi kertomaan asioita. Hän välitti, soitteli, kävi kylässä sekä auttoi tarvittaessa eri asioissa. Hyvä kokemus sosiaalityöntekijästä oli jäänyt myös silloin, kun hänen kanssaan oli saanut viettää yhteistä aikaa ja kun hän oli järjestänyt yhteistä tekemistä.

Huonoina puolina sosiaalityöntekijä -suhteessa nähtiin se, ettei yhteydenpitoa juurikaan ollut ja jos oli, niin se olisi voinut olla muutakin kuin virallista. Eräs haastateltava toi esiin sen, että sosiaalityöntekijä ei kuunnellut nuoren mielipidettä hänen asioissaan. Vaihtuvuus oli yksi huonoista puolista. Yhdellä haastateltavalla oli ollut kuusikin sosiaalityöntekijää sijoituksensa aikana. Toinen taas kertoi, ettei muistanut yhtäkään nimel-

tä. Eräs haastateltava kannatti ajatusta, että sosiaalityöntekijöiden ja nuorten tulisi paremmin tuntea toisensa. Paremman suhteen luomiseksi hän ehdotti yhteistä vapaamuotoista retkeä tai tapaamista, jolloin osapuolet voisivat tutustua toisiinsa.

”Sosiaalityöntekijät ja nuoret tekisi yhdessä ihan semmoisia retkiä, koska siinä opittaisiin tuntemaan ja tultaisiin tutuiksi molemminpuolisesti. Sen ei tarvitsisi olla kuin yksi retki, että tutustuisi siihen edes jotenkin, kun taas hyvä että tietää edes kuka on.” (H2)

7.2 Kokemuksia ja arviointia itsenäisestä elämästä ja omasta selviytymisestä

Itsenäinen elämä ja sen tukeminen

Minua kiinnosti se, miten sijaishuoltoyksikkö oli tukenut ja valmistellut nuorta itsenäiseen elämään. Haastateltavia oli tuettu joko hyvin tai ei ollenkaan. Haastattelussa tuli esille myös ehdotuksia siitä, miten itsenäistymässä olevaa nuorta voitaisiin tukea paremmin. Lisäksi keskustelimme haastateltavien kanssa siitä, oliko tuki heidän mielestään riittävää. Ainoastaan yksi haastateltava sanoi suoraan, että häntä oli tuettu itsenäiseen elämään hyvin sijaishuoltoyksikössä. Toinen haastateltava taas kertoi, että hän koki, ettei häntä tuettu lainkaan. Haastattelussa kävi ilmi, että tuen määrä ja laatu oli erilaista jokaisen haastateltavan kohdalla. Sijaishuoltoyksikkö oli opastanut ja tukenut nuoria itsenäiseen elämään monilla tavoilla. Nuoren kanssa oli yhdessä tehty erilaisia hankintoja nuoren tulevaan asuntoon. Jokaisessa haastattelussa tuli esille kodinhoidollisten asioiden hoitaminen tai opettaminen. Tähän kuuluivat pyykinpesu, ruoanlaitto ja siivoaminen.

”Minua tuettiin hyvin, että aika pian kun menin perhekotiin, niin minut sijoitettiin sinne itsenäistymispuolelle. Pääsin sinne kahden muun tytön kanssa. Siellä alkoi sitten se, että saatiin olla vapaammin ja saatiin tehdä siellä ruokaa.” (H2)

”Kyllä silleen, siellähän opetetaan heti pienestä pitäen, kun menee sinne niin kaikki pyykinpesut ja siivoukset, että se on kyllä tosi hyvin, kun ei kaikki osaa pestä pyykkiä niin siellä opetettiin hyvin ne, nuo kotiaskareet kaikki.” (H3)

”Käytiinhän me katsomassa astiat minulle yhdessä johtajan kanssa ja imuri. Mitä nyt tämmöistä tarvitsee, kaikkea käytiin yhdessä ostamassa. Ja kun muutettiin, niin ne olivat siinä apuna.” (H1)

Mietteitä siitä, mitä ehdottomasti olisi pitänyt opettaa, oli paljon. Esille nousivat erityisesti nuoren oman talouden hoitoon liittyvät asiat, kuten rahan käyttö ja budjetointi, laskujen maksaminen ja erilaisten sopimusten tekeminen (sähkö- ja vesisopimukset). Yksi haastateltava koki, että olisi tarvinnut seurusteluun ja nuoren seksuaalisuuteen liittyvää tukea ja opastusta. Tuen riittävydestä keskustellessa kolme neljästä ei oikein osannut vastata siihen, oliko tuki ollut riittävää tai olisiko halunnut lisää tukea. Puutteita kuitenkin löytyi paljon. Näistä kolmesta kaksi kaipasi lisää tukea erityisesti edellä mainitsemiini talousasioihin. Henkistä ja psykososiaalista tukea kaivattiin myös. Eräs haastateltava koki, ettei ollut saanut tarpeeksi tukea itsenäistymisessään ja kertoi saaneensa sijoituksensa jälkeen tarvitsemaansa tukea sosiaalipuolelta.

”Oikeasti sekin, kun perhekoti ei antanut semmoista seksuaalivalistusta, kun sitä ei oikeasti sallittu. Tuntui välillä, että ollaan jossakin seurakunnassa oikeasti. Siihen pitäisi kanssa puuttua, että rahankäyttö ja seksuaalisuus niin niihin pitäisi paneutua enemmän. Muuhunkin, kuin niihin ruoanlaittoon ja siivoukseen.” (H2)

”Ne arkijutut kyllä osasi, mutta sitten ei semmoiset rahan käyttö, talouspuoli ja sitten henkinen puoli, että sietäisi semmoista yksin oloa, että mitä se niin kuin parhaimmillaan ja pahimmillaan on se yksin olo.” (H2)

Kaksi haastateltavaa koki, ettei itsenäistymisessä ollut juurikaan vaikeuksia. Yksi haastateltava kertoi, että alussa oli ollut ihan hukassa, kun kaikki oli ollut uutta, eikä tiennyt miten joitain asioita tehdään. Neljäs haastateltava kertoi vaikeudekseen sen, että juuri itsenäistymisvaiheessa ja hieman ennen omaan kotiin muuttoa hänelle ilmeni terveydellisiä ongelmia. Osa haastateltavista mielsi tämän kysymyksen itsenäiseen elämään. Sen vaikeuksiin ja haasteisiin, vaikka pohjimmiltaan tarkoitukseni oli saada tietää itsenäistymisen vaikeuksia sijaishuoltoyksikössä. Jälkeenpäin mietittyäni tätä asiaa, kysymyksen voi käsittää monella tavalla. Itse olin ajatellut karkeasti tai sitten en tarpeeksi loppuun asti. Kyllähän nuoren itsenäistyminen jatkuu kotoa muuton jälkeenkin, kun opetellaan omaa, itsenäistä elämää. Kolme neljästä haastateltavasta kertoi kodinhoidollisten ja käytännön asioiden hoitamisen sujuneen hyvin itsenäistymisessä ja itsenäisessä elämis-

sä. Näihin asioihin kuului siivous, laskujen maksaminen ja ruoanlaitto. Omien asioiden hoitaminen ja käyttäytyminen olivat sujuneet hyvin.

”Minulla alkoi tulemaan paniikkikohtauksia vähän ennen, kun muutin sieltä pois.-- — Alkoikin yhtäkkiä ahdistaa, kun olin kaksi vuotta miettinyt, että sitten kun minä pääsen muuttamaan pois, mutta kun se päivä koitti niin alkoi hirveästi ahdistamaan, että en halua lähteä täältä ja alkoi pelottamaan.” (H2)

”Ihan perus käyttäytyminen ainakin. Silleen, että pitää oikeasti itsenäistyä ja pärjätä omillaan.” (H3)

Pyysin haastateltavia kuvailemaan tunteita, mitä heillä liittyi itsenäistymiseen tai siihen lähtöhetkeen, kun he ovat muuttamassa yksiköstä pois. Hetki oli herättänyt haastateltavissa monenlaisia tunteita. Osaa oli jännittänyt ja myös pelottanut muutto omilleen. Yksi oli tuntenut ahdistusta, toinen ikävää. Tunteet olivat olleet sekavia. Toisaalta olisi halunnut jäädä sijaishuoltoyksikköön. Vaikka tunteet menivät laidasta laitaan, silti kaikki olivat odottaneet muuttoa omilleen ja lähes kaikki olivat innoissaan kun pääsivät muuttamaan. Yhdelle haastateltavista muutto oli ollut shokki, kun se oli tapahtunut niin äkkiä.

”Kyllä sieltä muistaakseni takalasista katto, että hmm hmm... Vähän silleen, en tiedä. Kuitenkin jännitti, mutta oli ikävä takaisinkin tavallaan, mutta halusi kuitenkin muuttaakin.” (H1)

Sijoituksen päätyttyä nuoren tulee valita, ottaako hän sijaishuollon jatkoksi jälkihuollon vai yrittääkö hän pärjätä omillaan. Kaikki haastateltavani olivat olleet jälkihuollossa sijoituksensa jälkeen. Jälkihuoltoa oli tarjonnut sijaishuoltoyksikkö sekä asuinpaikkakunnan tai kotipaikkakunnan sosiaalipalvelut. Kaikki haastateltavat olivat olleet sijaishuoltoyksikön järjestämässä jälkihuollossa. Kaksi haastateltavaa oli myöhemmin vaihtanut jälkihuollon asuinpaikkakunnan tai kotipaikkakunnan järjestämään jälkihuoltoon. Jälkihuollossa olleet nuoret aikuiset olivat saaneet pääsääntöisesti sosiaalista ja taloudellista tukea jälkihuollossaan. Kaksi neljästä kertoi saaneensa taloudellista tukea, esimerkiksi vuokrat oli maksettu ja ruokarahaa annettu. Yleisin toimintamuoto oli nuoren luona käyminen. Silloin juotiin kahvia ja keskusteltiin kuulumisista. Moni toivoi, että jäl-

kihuollosta olisi käynyt työntekijä useamminkin. Osa haastateltavista oli tarvittaessa ottanut yhteyttä jälkihuoltoon ja pyytänyt apua ongelmiinsa.

”Oletin, että siellä kävisi joka viikko joku, mutta ei käynyt. Ei käynyt oikeastaan koskaan. Muistan kerran kun ohjaaja tuli ja se oli niin, ettei kukaan ollut pitkään aikaan käynyt. Se tuntui tosi mukavalta. En muista, että itkinkö silloin, mutta oli jotenkin tosi yksinäinen olo.” (H2)

Kaikkien haastateltavien mielestä jälkihuolto on tarpeellinen tukimuoto sijoituksen jälkeen. Puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että jälkihuollon tulisi jatkua kaikilla nuorilla automaattisesti sijoituksen jälkeen. Tätä perusteltiin sillä, että nuori tarvitsee tällaista tukea sijoituksen jälkeen sekä jälkihuollosta saatava taloudellinen tuki on nuorelle hyväksi, koska pelkällä opintotuella ei selviä. Eräs haastateltava toi esille sen, että jälkihuoltoa tulisi jatkaa 21 ikävuoteen asti, niin kuin on sovittu, mutta todellisuudessa se ei toteudu. Viranomaisen, esimerkiksi jälkihuollon työntekijän yhteydenpito lakkaa jossain vaiheessa ennen 21 vuotta. Haastattelussa tuli ilmi myös se, että jälkihuolto voisi alkaa jo aiemmin, jotta nuori olisi tiedoiltaan ja taidoiltaan valmis itsenäiseen elämään muuton jälkeen. Vaikka moni koki saaneensa sosiaalista tukea jälkihuollossa, henkistä tukea myös kaivattiin lisää.

”On tarpeellinen, että monihan on rikkonaisesta perheestä, niin eihän monilla vanhemmillä ole sitten varaa auttaa sitä nuorta.” (H4)

”Pitäisi olla pakollinen, vaikka se nuoresta tuntuukin, joka lähtee itsenäistymään, että ei jaksaa ja kaikki siteet poikki sinne, että nyt on vapaus. Pitäisi olla kuitenkin joku, joka olisi tukena ja pitäisi olla sitä henkistä tukea, mistä ollaan puhuttu.” (H2)

Läheisverkostolla oli suuri merkitys haastateltavien elämässä sijoituksen jälkeen. Osa kertoi merkityksen korostuneen huomattavasti. Kavereilla oli suurin merkitys ja tuki. Myös suhteita läheisiin, kuten poikaystävään ja sisaruksiin pidettiin merkittävänä. Läheisverkostossa arvostettiin sitä, että apu on lähellä sekä tarvittaessa heiltä voi kysyä neuvoa ja he ovat tukena. Kavereita pidettiin tärkeinä, heille pystyi soittamaan ja pyytämään kylään.

”Korostui, että sitten tutustuin poikakaveriin heti. Niin se kyllä oli oikeasti semmoinen pelastaja.” (H2)

Arviointia sijoituksen vaikutuksista ja omasta selviytymisestä

Kaikki haastateltavat kokivat, että sijaishuoltoyksiköllä oli jonkinlainen merkitys heidän elämässään. Merkitys ei ollut välttämättä kovin suuri tai käytännön merkitystä ei ollut, mutta sijoituksen jälkeen oli kuitenkin ymmärretty, että asiat voisivat olla toisin, jos sijoitusta ei olisi ollut. Sijaishuoltoyksikön merkitystä lisäsi se, että sieltä oli saanut ystäviä ja työntekijöihin oli muodostunut hyvä suhde. Yksikössä opittuja taitoja arvostettiin nyt omassa elämässä. Moni kertoi vierailleensa sijaishuoltoyksikössä sijoituksen jälkeenkin, joten kaikilla suhde yksikköön ei ollut katkennut heti. Sijoituksella on ollut monenlaisia vaikutuksia nuorten elämään. Vaikutukset olivat myönteisiä. Sijaishuoltoyksikkö antoi turvaa ja sen koettiin myös vahvistaneen ihmistä ja lisänneen itseluottamusta. Kaksi haastateltavaa pohti, millaista elämä olisi ollut, jos sijoitusta ei olisi ollut.

”Ei nyt silleen hirveän isoa (merkitystä). Mutta on se niin, että jos täällä ei olisi ollut, niin olisi varmaan asiat vähän huonommin tai ei olisi niin hyvin, kuin on nyt.” (H4)

”Minulla oli kaveripiiri semmoinen, vähän huligaaninoloinen silloin ennen sijoitusta. En tiedä millainen kriminaali olisin, jos olisin jäänyt, en tiedä. Tavallaan kyllä se semmoinen väliintulo oli. Olen kuitenkin ihan kunnon kansalainen nyt.” (H1)

”Se on antanut sen turvan, mitä ei ole ollut. Se on ollut kyllä tärkeä ja sitten kyllä se on enemmän positiivisella tavalla vaikuttanut, kun se että olisi jäänyt kotiin. Olisi joutunut tavallaan kantamaan kaikista huolta ja kestäämään sitä tilannetta... Luulen, etten olisi edes tässä, että en olisi jaksanut.” (H2)

Kaikilla haastateltavilla meni hyvin tällä hetkellä elämässä. Yhdellä oli jo perhe ja toinen eli parisuhteessa. Kaksi haastateltavaa oli jo opiskellut ammatit itselleen, toinen heistä tällä hetkellä etsi vakituista työtä lyhytaikaisten sijaan ja toinen oli lapsen kanssa kotona. Kaksi muuta aloittivat opiskelut parhaillaan. Yksi haastateltava koki olonsa nyt tasapainoiseksi. Menneisyyden vaikeudet eivät enää painaneet niin paljon. Haastateltavat kokivat selviytyneensä omassa elämässään hyvin. Yksi haastateltava kertoi, ettei olisi selvinnyt ilman läheisten ja muiden ihmisten tukea. Toinen haastateltava pohti, että

olisi voinut olla aktiivisempi työelämässä. Eräs haastateltava oli hyvillään siitä, ettei elämä ole lähtenyt mitenkään käsistä ja että on motivoitunut opiskelemaan.

”Kyllä olen selvinnyt ja se on oikeasti muiden tuella. Yksin ei kukaan selviä semmoisesta. Jos sinne kotiin olisin jäänyt, niin en olisi selvinnyt, se on ihan päivän selvää. Kaikkien muiden tuella ja niistä saa kyllä olla kiitollinen, että on ihmisiä, jotka on rakastanut ja välittänyt niin paljon” (H2)

Itsenäisessä elämässä vastaan tulleita haasteita oli monenlaisia. Vakituista työtä oli vaikea löytää omalta alalta. Myös se, että mistä saa rahaa elämisen kuluihin oli mietityttänyt yhtä haastateltavaa. Yksi haastateltava oli kokenut terveyteen liittyviä haasteita paljon. Erilaiset ”pakkohaut” kouluihin ja maailman byrokraattisuus olivat myös haastaneet, eikä niihin ollut osattu varautua, kun niistä ei ollut kerrottu esimerkiksi sijaishuollossa. Kaikesta huolimatta kaikki haastateltavat kokivat pärjäävänsä elämässään hyvin tällä hetkellä. Useampi haastateltava koki, että oli osittain sijoituksen ansiota, että oli selviytynyt elämässään näin hyvin. Tulevaisuus nähtiin valoisana ja myönteisenä. Tulevaisuudessa haastateltavat halusivat hankkia työkokemusta, jatko-opiskella, työskennellä itse sijaishuollossa, menestyä valitsemallaan alalla, mennä naimisiin tai kihlautua ja hankkia lapsia jossakin vaiheessa.

”No silloin alussa, kun muutti, niin silloin oli, että apua mistä saan rahaa? Oli kuitenkin tottunut, että koko ajan tulee se kuukausiraha. Ei tarvinnut ostaa mitään ruokia eikä mitään. Muuta kuin ne omat karkit. Niin siinä tuli alussa, että apua, miten voi yhtäkkiä maksaa jonkun 500 euron vuokran? Mistä minä saan semmoisen summan, kun ei tule opintotukeakaan niin paljon?” (H3)

”Näen sen valoisana. Varmasti tulen jollakin alalla menestymään. Mutta, kunhan löytäisi semmoisen luottamuksen siihen omaan tekemiseen ja semmoisen itsevarmuuden kohdilleen, niin ihan kelle vaan maailma on avoinna. Niin, että siinäkin mielessä koko ajan tulee uskoa itseän ja tulevaisuus näyttää kyllä valoisalta” (H2)

8 YHTEENVETO

Sijoituksen alkuvaiheessa tutustumiskäynnit ja yksikön vastaanotto koettiin myönteisiksi, kuitenkin paikkaan sopeutuminen oli sujunut haastateltavilla vaihtelevasti. Reinikaisen tutkimuksessa on havaittavissa samaa. Lämminhenkinen vastaanotto oli koettu hyväksi ja sopeutumista helpottavaksi asiaksi. Tutkimushenkilöillä oli myös kokemuksia siitä, kun muutto oli jännittänyt ja paikka vierastanut. (Reinikainen 2009, hakupäivä 18.10.) Sijaishuoltoyksikön arki koettiin järjestelmälliseksi ja rutiininomaiseksi. Paikkana sijaishuoltoyksikkö koettiin turvalliseksi, kodikkaaksi ja virikkeelliseksi, jotka nähtiin myös paikan hyvinä puolina. Levinin tutkimuksessa nuoret kokivat laitoksen ”turvapaikaksi” (Levin 2004). Vastaanotolla on suuri merkitys, menitpä minne tahansa. Hyvä ja lämmin vastaanotto helpottaa varmasti sopeutumista. Nuoret kokevat sijaishuoltoyksikön kodinomaiseksi, joka on hyvä asia. Usein laitokset halutaan juuri luoda kodinomaisiksi ja tässä tapauksessa siinä on onnistuttu. On varmaan aika yleistä, että nuoret kokevat sijaishuoltopaikan turvalliseksi, koska elämäntilanne kotona ei aina välttämättä ole turvallinen. Turvallisuuden tunne ja sen merkitys korostuu.

Säännöt ja rajoitukset leimasivat sijaishuoltoyksikön arkea. Mielenkiintoisinta oli se, että nuoret, jotka olivat joutuneet laitokseen muista kuin itseaiheutetuista syistä, olisivat halunneet itselleen löysemmät säännöt. Jos tällainen käytäntö tulisi mahdolliseksi, se lisäisi eriarvoisuutta sijaishuoltoyksikössä. Säännöissä ja rajoituksissa nähtiin myös hyviä puolia ja kolme haastateltavaa kertoi lopulta hyväksyneensä säännöt yksikössä ja niitä osattiin kunnioittaa myöhemmin työelämässä. Eräs haastateltava toi esille, ettei nuorta saisi nuoruudessa rajoittaa, vaan hänen tulisi saada kokeilla nuoruuden elämänvaiheeseen kuuluvia asioita. Reinikaisen tutkimuksessa kokemukset säännöistä ja rajoituksista jakautuivat kahtia. Toiset pitivät sääntöjä järkeenkäypinä, toiset taas epäoikeudenmukaisina. (Reinikainen 2009, hakupäivä 18.10.) Myös Riikosen opinnäytetyössä lastenkodin huonoja puolia olivat säännöt (Riikonen 2010, hakupäivä 18.10). Se, ettei kotona välttämättä ole ollut sääntöjä, voi vaikuttaa siihen, että sääntöihin sopeutuminen voi olla vaikeaa ja tuntua rangaistukselta.

Lomat olivat yleisin sosiaalisten suhteiden tukimuoto perheeseen ja kavereihin. Yhteysvanhempiin mahdollistettiin myös yksikön puhelimella. Yhteydenpito läheisiin oli var-

mistettu nuorille lastensuojelulakia noudattaen (Lastensuojelulaki 417/2007 10:54 §, hakupäivä 19.9.2013). Kokemukset kaverisuhteiden tukemisesta vaihtelivat. Kaverit koettiin tärkeiksi. Heitä tavattiin koulussa, mutta myös vapaa-ajalla. Sijaishuoltoyksiköä pidettiin merkittävänä sosiaalisena ympäristönä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen oppimispaikkana. Sosiaalisten suhteiden tukeminen oli haastateltavien mielestä ollut riittävää ja onnistunutta. Läheisverkoston merkitys sijoituksen jälkeen oli suuri. Erityisesti kaverisuhteilla oli suurin merkitys ja tuki nuorille aikuisille. Mason tuo artikkelissaan myös esille, että lasten sosiaaliset suhteet vertaisiinsa (sisaruksiin ja ystäviin) ovat erittäin tärkeitä. Artikkelissa hän tuo esiin löydöksiä siitä, että vertaissuhteita ei pidetä tutkimuksellisesta näkökulmasta niin suurella arvossa kuin niitä tulisi pitää. Ne ovat lähes huomiotta jätetty asia. (Mason 2008.) Nuoruus on ikävaihe, jossa kaverit ovat todella tärkeitä ja kaverisuhteiden merkitys korostuu eri tavalla, kuin muissa ikävaiheissa. Se, että kaverit menevät jopa perhesuhteiden edelle, näkyi myös omissa haastattelutuloksissa. Vertaissuhteet olivat samalla tavalla tärkeitä haastateltavilleni niin sijoituksen aikana, kuin sitten myös sijoituksen jälkeen.

Haastateltavilla oli hyviä sekä huonoja kokemuksia yksikön työntekijöistä ja sosiaalityöntekijöistä. Ohjaajien antamaa tukea ja halua auttaa nuoria arvostettiin. Huonoihin kokemuksiin kuului se, ettei työntekijän kanssa pystynyt puhumaan omista asioista ja omaohjaajan kanssa vietetty aika oli vähäistä. Osalle haastateltavista ohjaajista oli syntynyt sijoituksen aikana läheisiä, isä- tai äitihahmoja. Eräs haastateltava kertoi voineensa pitää työntekijää myös sisaruksena tai todella läheisenä ihmisenä. Tämä oli mielenkiintoinen näkökohta, sillä vanhempi ja ohjaaja koetaan auktoriteettina, mutta sisarus vertaisena. Omaohjaaja oli yleensä se, jota oli jääty kaipaamaan sijoituksen päättymisen jälkeen. Nuorten aikuisten suhteet sosiaalityöntekijöihin olivat repaleisia työntekijöiden vaihtuvuuden takia. Kaikilla nuorilla oli ollut enemmän kuin yksi sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on tullut esiin myös muissa tutkimuksissa (Eronen 2013; Barkman ym. 2012, hakupäivä 18.10). Nuoren ja sosiaalityöntekijän suhteessa nähtiin paljon kehitettävää.

Itsenäiseen elämään nuoria aikuisia oli tuettu hyvin tai ei ollenkaan. Sijaishuoltoyksikö oli perehdyttänyt kodinhoidollisiin asioihin hyvin, mutta talouden hoitoon liittyviin asioihin olisi kaivattu enemmän opetusta. Myös seurusteluun ja seksuaalisuuteen opastusta sekä henkistä ja psykososiaalista tukea kaivattiin. Lapsiasiavaltuutetun raportissa

nuoret kaipasivat myös taloudellisen tuen rinnalle henkistä ja sosiaalista tukea (Barkman ym. 2012, hakupäivä 18.10.2013). Seksuaalisuus saatetaan kokea hieman tabuna sijaishuoltoyksiköissä. Seurustelu ja seksuaalisuus ovat kuitenkin merkittäviä ja ajan-kohtaisia asioita nuorten elämässä. Niistä tulisi saada keskustella. Voi olla, että sijaishuoltoyksiköiden työntekijät ajattelevat, että koulu hoitaa esimerkiksi seksuaalivalistuksen ja se riittää. Joillakin nuorilla voi kuitenkin olla tarvetta keskustella näistä asioista koulun ulkopuolella, joten työntekijöiden tulisi myös olla valmiita vastaamaan tähän keskustelun tarpeeseen.

Puolet haastateltavista koki itsenäistymisen sujuneen ilman ongelmia. Muilla oli ollut terveydellisiä ongelmia tai kaikki oli ollut niin uutta, että nuori oli ollut aivan hukassa. Itsenäistymiseen ja yksiköstä lähtemiseen oli liittynyt sekavia tunteita. Jännitystä, pelkoa, ahdistusta, ikävää. Tässä näkyy selvästi Känkäsen esimerkki tunnetason prosessista. Nuori joutuu jälleen luopumaan ja aloittamaan alusta. (Känkänen 2009, 239.) Ei ole ihme, että prosessiin liittyy paljon sekavia tunteita. Kaikkien haastateltavien jälkihuolto oli sisältänyt pääsääntöisesti sosiaalista ja taloudellista tukea. Jälkihuolto koettiin tarpeelliseksi tukimuodoksi sijoituksen jälkeen. Ehdotuksia tuli myös siitä, että jälkihuolto voisi alkaa jo aiemmin.

Sijoituksen jälkeen sijaishuoltoyksiköllä oli jonkinlainen merkitys nuorten aikuisten elämässä. Sijoituksen jälkeen oli ymmärretty, että asiat voisivat olla toisin, jos sijoitusta ei olisi ollut. Merkitys oli voimakkaampaa, jos yksiköstä oli saanut ystäviä ja työntekijöihin oli muodostunut hyvä suhde. Sijoituksen vaikutukset nuorten aikuisten elämään olivat myönteisiä. Kaikilla haastateltavilla meni hyvin tällä hetkellä elämässä. Haastateltavat itse kokivat selviytyneensä omassa elämässään hyvin. Useampi koki, että oli osittain sijoituksen ansiota, että he olivat selviytyneet näin hyvin elämässään. Tulevaisuuden haastateltavat näkivät valoisana. Nuoret aikuisten mietteet tulevaisuudesta olivat samanlaisia, mitä myös lapsiasiavaltuutetun julkaisussa nuoret toivat esille. Haastateltavat halusivat muun muassa hankkia työkokemusta, opiskella, mennä naimisiin ja hankkia lapsia jossakin vaiheessa tulevaisuudessa. Tämä kertoo siitä, että nuorilla aikuisilla on kykyä katsoa elämää eteenpäin ja nähdä tulevaisuus mahdollisuutena. Heillä on realistinen kuva elämästä ja omista mahdollisuuksista siinä. Tulevaisuuden unelmat ovat todella tavallisia ja arkisia. (Barkman ym. 2012, hakupäivä 17.10.2013.)

9 POHDINTA

Jokaisen haastattelemani nuoren aikuisen kokemus sijaishuollosta ja itsenäisestä elämästä on hyvin yksilöllinen ja ainutkertainen. Jokaisen kokemus sijaishuollosta koostuu sijoituksen alkuvaiheesta sijoituksen päättymisen kautta itsenäiseen elämään. Matkalla on paljon monenlaisia kokemuksia, niin hyviä kuin huonojakin. Oli todella hienoa, että haastateltavat avasivat kokemustaan minulle ja pääsin kuulemaan heidän elämäntarinoitaan. Vielä hienompaa on se, että he suostuivat jakamaan kokemuksensa osaksi tätä työtä. Koen, että koko opinnäytetyöprosessi on antanut minulle paljon uusia eväitä työkentelyyn lastensuojelussa.

Haastatteluiden myötä nousi esiin useita kehittämisen tarpeita lastensuojelun kentälle. Sijaishuollossa itsenäistymisen tukemista voitaisiin kehittää monipuolisemmaksi ja jälkihuollon jatkuvuudesta tulisi pitää enemmän huolta nuoren tarpeet huomioiden. Sijaishuoltoyksiköitä voitaisiin kehittää niin, että nuoret otettaisiin enemmän mukaan päätöksen tekoon, koska usein päätökset koskevat heidän elämäänsä. Esimerkiksi tilanteet, joissa pohditaan ja kehitetään sijaishuoltoyksikön sisäisiä sääntöjä tai käytäntöjä. Tämä voisi todella vaikuttaa siihen, että nuorten olisi helpompi hyväksyä heitä koskevat säännöt ja rajoitukset.

Laadukkaan sosiaalityön takaamiseen ja henkilökohtaisen suhteen luomiseen vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Nuori ei voi luoda henkilökohtaista suhdetta työntekijään, jos se jo seuraavalla kerralla on joku toinen. Kaikilla haastateltavillani oli ollut enemmän kuin yksi sosiaalityöntekijä. Se voi osaltaan selittää sen, miksi henkilökohtaista suhdetta työntekijään ei ollut syntynyt. Juuri sosiaalityöntekijään nuorella tulisi olla hyvä suhde, koska hänen asioitahan sosiaalityöntekijä ajaa. Hän on nuoren työntekijä, jonka täytyy tuntea nuori ja hänen taustansa, jotta osaa tehdä oikeita ratkaisuja. Mielestäni yhden nuoren ehdottama ajatus sosiaalityöntekijä-suhteen parantamiseen oli hyvä. Nuoren ja sosiaalityöntekijän tulisi tavata ainakin kerran niin, ettei tilanne olisi niin virallinen. Tilanteeseen täytyisi saada luotua rauhallinen ja rento ilmapiiri. Niin kuin Eronenkin tutkimuksessa toteaa, että nuorelle tulisi taata mahdollisuus luoda henkilökohtainen suhde omaan sosiaalityöntekijään, joka vastaa hänen asioistaan. Tämä on osa laadukasta sosiaalityötä. (Eronen 2013, hakupäivä 7.10.2013.)

Sijoitetuilla nuorilla aikuisilla on nuoresta iästään huolimatta takana jo kaksi vaativaa tunnetason prosessia. Sijoituksen alkuvaiheessa he ovat joutuneet luopumaan ja aloittamaan alusta. Tämä sama prosessi toistuu itsenäisen elämän alkaessa. (Känkänen, 2009, 239.) Tämä on henkisesti raskasta ja kuormittavaa. Ohjaajien sekä muiden nuorten elämässä olevien aikuisten herkkyyys ja kunnioitus nuoria kohtaan on tärkeää, jotta he ymmärtävät nuorten tarpeet ja voivat auttaa heitä selviytymään näistä vaativista elämänvaiheista.

Yhteistyöpaikassani, joka on yksityinen lastensuojeluyksikkö, otetaan pian käyttöön Itsenäistyvän nuoren passi. Passin sisältöalueet olivat raha, arki ja ajankäyttö, ruoka ja ravitseminen, hygienia ja siisteys, terveys ja turvallisuus sekä työelämä. Tarkoituksena on, että opinnäytetyöni itsenäistä elämää koskevien tulosten avulla täydennetään jo valmiita aihealueita sekä lisätään uusia. Nuori suorittaa passin tehtävien avulla ennen omille muuttoa ja tarkoituksena olisi myös, että nuori asuisi tällöin jo itsenäistymispuolella, joka sijaitsee samassa rakennuksessa, mutta se on erotettu muusta talosta omalla uloskäynnillä. Tällöin nuori pääsee harjoittelemaan myös itsenäistä asumista. (Yksityisen lastensuojeluyksikön ohjaaja, 2013.) Mielestäni tällainen itsenäistyvän nuoren passin tai Itsenäisen elämän ABC Umbrella- työkirjamenetelmän käyttö kaikissa sijaishuoltoyksiköissä olisi järkevää. Se auttaisi jokaisen nuoren itsenäistymistä, kun he saisivat eri harjoitteiden avulla tuntumaa siihen, millaista itsenäinen elämä on. Itsenäisen elämän vaatimukset konkretisoituvat. Passissa hyvää on se, että nuorelle jää se muistoksi opiskelemistaan asioista. Jos myöhemmin tulee ongelmia eri aihealueilla, hän voi passista katsoa neuvoa ja apua tilanteeseen. Ideana tämä on mielestäni todella hyvä. Toivottavasti myös nuoret ymmärtävät tämän tärkeyden.

Jahnukainen toteaa artikkelissaan, että jälkiseurantaan valikoituvat tyypillisimmin sekä myönteisemmän asenteen että suotuisamman elämäntilanteen omaavat kohderyhmän jäsenet. Erityisen suurta kato on niissä kohderyhmissä, joiden jäsenyys on jotenkin leimaava. (Jahnukainen 2004.) Opinnäytetyössäni sain haastateltavilta paljon myönteisiä kokemuksia heidän tämän hetkisestä elämästä. Yhden haastattelupyynnön kohdalla kävi niin, etten enää tavoittanut yhtä haastateltavaa myöhemmin, vaikka hän aiemmin oli jo suostunut haastatteluun. Mielessäni kävi, että olikohan hänen elämäntilanteensa muuttanut jotenkin, eikä hän enää halunnut osallistua haastatteluun. Toisaalta, opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena oli tuoda esiin nuorten aikuisten pärjäämisestä myönteisiä kokemuksia, koska usein vain negatiivisia elämäntarinoita nostetaan esiin.

Sijoitus kodin ulkopuolelle on merkittävä väliintulo nuoren elämässä. Toisille sijoitus voi tapahtua vasten tahtoa, toisille se taas voi olla jo kauan kaipaama helpotus elämäntilanteeseen. Sijoituksen vaikutukset nuorten elämässä olivat myönteisiä. Sijoituksen koettiin kasvattaneen ja vahvistaneen ihmistä. Se, että sijoituksen vaikutukset olivat myönteisiä ja sijoituksella oli jonkinlainen merkitys nuorelle, on varmasti vaikuttanut myös siihen, että näillä nuorilla aikuisilla menee nyt hyvin.

LÄHTEET

- Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana & Vario, Pipsa (toim.) 2012. ”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Hakupäivä 10.4.2013. <http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=5535297&name=DLFE-22613.pdf >
- Eronen, Tuija 2013. Viisi vuotta huostaanotosta: Seurantatutkimus huostaan otettujen lasten institutionaalisista poluista. Hakupäivä 10.4.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1>
- Gissler, Mika & Heino, Tarja & Kestilä, Laura & Paananen Reija & Väisänen Antti 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina: rekisteripohjainen seuranta-tutkimus vuonna 1987 syntyneistä. Hakupäivä 10.4.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%C3%A4.pdf?sequence=1>
- Finlex. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Hakupäivä 19.9.2013. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki> >
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara Paula, 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hiitola, Johanna 2007. Erilaisin eväin huostassapidon jälkeen. Hakupäivä 29.10.2013. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/ab376fe8-037c-4bb2-ad9c-915350fc8e88> >
- Jahnukainen, Markku 2004. Koulukodin jälkeen: Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.). Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 293-330.
- Kananoja, Aulikki & Lavikainen, Marjo & Oranen, Mikko 2013. Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. Hakupäivä 4.10.2013. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf >
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla 2012. Terveiden ja hyvinvointilaitoksen Lastensuojelu 2011 -Tilastoraportti. Hakupäivä 11.4.2013 <<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2012112710043>>
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Känkänen, Päivi 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Laakkonen, Minna 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa Määttä, Kaarina (toim.). Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy
- Laurila, Anja 2008. Nuoren itsenäistymisen tukeminen. Teoksessa Ketola, Jari (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin: Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva: Ps-kustannus.
- Levin, Claes 2004. Nuorisokodit Ruotsissa. Teoksessa Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja (toim.). Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy. 263-289.

- Mason, Jan 2008. A Children's Standpoint: Needs in Out-of-Home Care. *Children & Society* 22 (5), 358-369.
- Pohjola, Anneli 2007. Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). *Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen*. Helsinki: Tammi.
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle: Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Hakupäivä 1.10.2013. <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19844/nuorisok.pdf?sequence=1>>
- Riikonen, Susanna 2010. SIJAISHUOLLOSTA OMAAN ELÄMÄÄN: Kokemuksia laitossijoituksesta ja itsenäisestä elämästä sijoituksen jälkeen. Hakupäivä 10.10.2014. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201005037513>>
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa –Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Umbrella-käsikirja; Itsenäisen elämän ABC. Tampere: Yliopistopaino -Juvenes Print Oy
- Yksityisen lastensuojeluyksikön ohjaajan haastattelu 2013.

LIITTEET

Liite 1 Saatekirje

Hei!

Olen sosionomi (AMK) opiskelija Kemi- Tornion ammattikorkeakoulusta Kemistä. Olen tekemässä opinnäytetyötä nuorten aikuisten kokemuksista sijaishuollosta ja siitä, miten nuoret aikuiset kokevat pärjäävänsä omassa elämässään sijaishuollon jälkeen.

Sinulla on takanasi kokemus lastensuojeluyksikön arjesta ennen muuttoa omaan asuntoon. Miten lastensuojeluyksikkö tuki sosiaalisia suhteitasi? Kuinka paljon ohjaajat tukivat sinua itsenäiseen elämään? Mikä itsenäistymisessä oli haasteellisinta, vaikeaa tai mihin olisit kaivannut enemmän tukea? Miten koet selviytyneesi omassa elämässäsi sijoituksen päättymisen jälkeen? Kokemuksesi ovat tärkeitä, jotta työtä lastensuojeluyksikössä voidaan kehittää.

Olisin erittäin kiitollinen, jos suostuisit haastateltavakseni. Haastattelu kestää arviolta tunnin ja se tapahtuu erikseen sopimassamme paikassa, vaikka kotonasi tai rauhallisessa kahvilassa. Kaikki haastattelussa kertomasi asiat käsitellään täysin luottamuksellisesti, eikä opinnäytetyöstä ole mahdollista tunnistaa sinua. Toivoisin, että ottaisit minuun pikimmiten yhteyttä, jotta voisimme sopia tarkemmin haastattelusta. Osallistumisesi ja mielipiteesi ovat tärkeitä. Lisätietoja opinnäytetyöstäni saat halutessasi sähköpostilla.

Etukäteen yhteistyöstä kiittäen,

Hanna Karhula

Liite 2 Teemahaastattelurunko

ALUKSI

Teemojen esittely

Kauanko olit sijoituksessa sijaishuoltoyksikössä?

Olitko ollut muualla aiemmin vai oliko tämä ensimmäinen paikka?

Kauanko olet nyt asunut omillasi?

1. SJOITUKSEN ALKUVAIHE

- Kävitkö tutustumassa sijaishuoltopaikkaan?
- Jos kävit, niin millaisia tunteita sinulla heräsi tutustumisen jälkeen paikasta? (henkilökunta, muut nuoret, paikan sijainti jne..)
- Kun muutit sijaishuoltoyksikköön ja sijoitus varsinaisesti alkoi, miten sopeutuminen paikkaan sujui? Oliko se helppoa vai vaikeaa?
- Pystytkö kuvailemaan tunteita tai kertomaan kokemuksia?

2. ARKI SIAISHUOLTOYKSIKÖSSÄ

- Millaista oli sijaishuoltoyksikön arki?
- Mitkä olivat mielestäsi sijaishuoltoyksikön hyviä ja huonoja puolia?
- Millaisia kokemuksia ja muistoja sinulla on työntekijöistä?
- Millaisena koit yksikön rajoitustoimenpiteet, olivatko ne näin jälkeenpäin ajateltuna tarpeellisia?

3. SOSIAALISET SUHTEET SIAISHUOLLOSSA

Miten sijaishuoltoyksikkö tuki suhteitasi

- perheeseen
- muihin sukulaisiin
- kavereihin
- harrastuksiin

Oliko se mielestäsi riittävää?

Mikä merkitys koululla oli?

Millaisena koet suhteesi omaan sosiaalityöntekijääsi?

4. ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN

- Miten Sijaishuoltoyksikössä ”valmisteltiin” tai tuettiin nuorta itsenäiseen elämään?
- Saitko mielestäsi riittävästi tukea?
- Mikä itsenäistymisessä oli mielestäsi vaikeaa, haasteellista?
- Mitkä asiat sujuivat itsenäistymisessä hyvin?
- Mikä oli ohjaajien merkitys ennen pois muuttoa?
- Mitä tunteita itsenäistymiseen liittyi/millaisena koit lähtöhetkesi yksiköstä?

5. SJOITUKSEN JÄLKEINEN ELÄMÄ

- Olitko jälkihuollossa sijaishuollon jälkeen?
- Jos olit, niin millaista tukea ja ohjausta sait?
- Oliko jälkihuolto mielestäsi tarpeellinen tukimuoto sijoituksen jälkeen?
- Millainen merkitys läheisverkostolla oli sijoituksen jälkeen? (perhe, ystävät jne..)
- Mikä merkitys sijaishuoltoyksiköllä on ollut sijoituksen jälkeen?
- Miten sijoitus on vaikuttanut elämääsi?

6. KOKEMUS OMASTA PÄRJÄÄMISESTÄ SJOITUKSEN JÄLKEEN

- Kerro lyhyesti jotain tämän hetkisestä elämäntilanteestasi (koulutus- ja työtilanne, parisuhde..)
- Miten koet selviytyneesi omassa elämässäsi sijoituksen jälkeen?
- Onko vastaan tullut haasteita, jos on niin millaisia? (esim. rahan käyttöön, kodin hoitoon, työllistymiseen liittyen)
- Miten koet pärjääväsi elämässäsi tänä päivänä ja millaisena näet tulevaisuuden?